

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2016

ANA ŽUNIČ

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SOCIOLOGIJO

DIPLOMSKO DELO

**Primerjava diskurzov po terorističnih napadih na WTC in na
Charlie Hebdo**

Študijski program:

SOCIOLOGIJA

Dvodisciplinarni program 1. stopnje

Mentor: doc. dr. Gorazd Kovačič

LJUBLJANA, 2016

ANA ŽUNIČ

IZVLEČEK

Primerjava diskurzov po terorističnih napadih na WTC in na Charlie Hebdo

Diplomska naloga poskuša izpostaviti podobnosti in razlike v diskurzu vladajoče politike in njene opozicije v primeru držav, ki so bile tarča terorističnih napadov, ter odzivu reprezentativnih slovenskih medijev, časnikov *Mladina* in *Demokracija*, ki zavzemata nasprotni politični in ideološki poziciji ter nevtralnega časopisa *Delo*. Teroristična napada, na katera sem se osredotočila, sta bila napad na newyorški WTC in Pentagon 11. 9. 2001 v ZDA ter napad na uredništvo pariškega satiričnega časopisa Charlie Hebdo 7. 1. 2015 v Franciji. Na način kvalitativnega pregleda primarnih in sekundarnih virov sem izvajala kritično analizo diskurza. Dotaknila sem se tudi neposrednih posledic terorističnih napadov, ki so se izkazale v ameriški »vojni proti terorju« ter odziva kritične publicistike, ki je svarila pred povračilno vojno. Na ravni diskurza sta se izkazala dva fenomena. V primeru ameriške »vojne proti terorju« sem izpostavila fenomen evfemizmov oziroma olepšav, teroristični napadi, ki so se leta 2015 odvili v Franciji in begunska kriza, ki je prav takrat dosegla Evropo, pa sta desni politični in medijski poziciji omogočila legitimizacijo rasističnega in ksenofobnega diskurza.

KLJUČNE BESEDE: teroristični napad, terorizem, diskurz, politika, mediji, vojna

ABSTRACT

Comparing discourse after two different terrorist attacks: WTC and Charlie Hebdo

This thesis aims to expose similarities and differences in discourse of the ruling politics of nations that were targets of terrorist attacks. Thesis also explores the response of Slovenian media and newspapers such as *Mladina* and *Demokracija* which both represent opposite stances of the political spectrum, as well as the response of neutral newspaper *Delo*. The events of which thesis focuses on are attack on WTC and Pentagon on 11. 9. 2001 in USA and the 7. 1. 2015 attack on editorial team of satirical newspaper Charlie Hebdo in Paris. Using qualitative analysis of primary and secondary sources, I was able to make critical analysis of discourse. Thesis also discusses direct consequences of terrorist attacks such as American »war on terror« and the response of critical media that warned against the war of retribution. Two phenomena emerged on the discusional level. Rise of euphemisms during American »war on terror« and legitimisation of racist and xenophobic discourse in European policy after Charlie Hebdo attack.

KEY WORDS: terrorist attack, terrorism, discourse, politics, media, war

Kazalo

1.	UVOD	1
2.	ZGODOVINSKI KONTEKST	2
3.	FUNDAMENTALIZEM IN RELIGIJA	4
4.	METODOLOGIJA – KRITIČNA ANALIZA DISKURZA	5
5.	AMERIKA.....	6
5.1.	PROJEKT ZA NOVO AMERIŠKO STOLETJE IN AMERIŠKA POLITIKA V ČASU TERORISTIČNEGA NAPADA.....	6
5.2.	NAPAD NA WTC IN PENTAGON 11. 9. 2001	8
5.3.	RETORIKA PO TERORISTIČNEM NAPADU	8
5.3.1.	ODZIV VLADAJOČE POLITIKE V AMERIKI.....	8
5.3.2.	ODZIV REPREZENTATIVNIH SLOVENSКИH MEDIJEV	14
5.4.	POSLEDICE TERORISTIČNEGA NAPADA V AMERIKI IN PO SVETU	20
5.4.1.	POSLEDICE TERORISTIČNEGA NAPADA ZA MUSLIMANSKO SKUPNOST V AMERIKI.....	20
5.4.2.	AMERIŠKA »VOJNA PROTI TERORJU«.....	21
5.4.3.	SVET PROTI VOJNI V IRAKU	25
5.5.	PORAST EVFEMIZMOV V »VOJNI PROTI TERORJU«	28
6.	EVROPA.....	30
6.1.	EVROPSKA POLITIKA V ČASU TERORISTIČNEGA NAPADA	30
6.2.	MUSLIMANSKA SKUPNOST V EVROPI	31
6.2.1.	VELIKA BRITANIJA:.....	32
6.2.2.	FRANCIJA:	33
6.2.3.	NEMČIJA:	34
6.3.	NAPAD NA UREDNIŠTVO SATIRIČNEGA ČASOPISA CHARLIE HEBDO 7. 1. 2015.....	34
6.4.	RETORIKA PO TERORISTIČNEM NAPADU	35
6.4.1.	ODZIV VLADAJOČE POLITIKE V EVROPSKI UNIJI	35
6.4.2.	ODZIV REPREZENTATIVNIH SLOVENSКИH MEDIJEV	39
6.5.	PROCESI V OZADJU TRAGEDIJE:	48
6.6.	VZPON RASIZMA V ČASU BEGUNSKE KRIZE	50
7.	PRIMERJAVA POLITIČNIH IN MEDIJSКИH DISKURZOV PO TERORISTIČNIH NAPADIH NA WTC IN CHARLIE HEBDO.....	54
8.	ZAKLJUČEK.....	57
	POVZETEK	59
	VIRI IN LITERATURA	61

1. UVOD

V diplomski nalogi želim prikazati odziv vladajoče politike in njene opozicije v državah, ki so bile tarča terorističnih napadov ter diskurz reprezentativnih slovenskih medijev po dveh terorističnih napadih, in sicer po napadu na newyorški WTC 11. 9. 2001 in napadu na pariške pisarne francoskega satiričnega tednika Charlie Hebdo 7. 1. 2015.

Na kratko bom povzela zgodovinski kontekst oziroma geopolitično konstelacijo pred napadoma, se v prvem delu osredotočila na vladajoči politiki, desno Bushevo administracijo med letoma 2000 in 2008 in evropsko politiko v zadnjih letih, ter z njima povezanimi posledicami vojaškega posredovanja na Bližnjem vzhodu. Dotaknila se bom tudi tematike (nedavnega) vzpona islamskega fundamentalizma.

Z metodo kritične analize diskurza bom poskušala pokazati na razlike v diskurzu, ki se dotika tematike oblasti, vojne in terorizma. Analiza bo obsegala retoriko vladajoče politike v primerih napadov in medijsko sliko teh dogodkov. Osredotočila se bom na izjave vladajočih politikov. V ZDA leta 2001 sta bila to predsednik George Bush in njegova administracija, za leto 2015 pa bom analizirala izjave francoskega predsednika Francoisa Hollanda ter glavnih politikov oziroma političnih strank v Evropski uniji. V okviru slovenskih medijev bom analizirala dva reprezentativna tednika – *Mladino* in *Demokracijo* – ki javnosti posredujeta medijsko konstrukcijo dogodkov z dveh različnih ideoloških perspektiv ter dnevnik *Delo*, ki predstavlja sredinsko pozicijo slovenskega novinarstva.

V zaključnem delu bom diskurza vladajoče politike in reprezentativnih medijev iz leta 2001 in 2015 primerjala med seboj ter pokazala na podobnosti in razlike. Zanimalo me bo tudi, na kakšni poti je Evropa danes ter kakšne politike in diskurzi so se izoblikovali po terorističnih napadih v evropskih metropolah.

2. ZGODOVINSKI KONTEKST

»Svet je dolina solza.« (Josip Stritar)

Teroristični napad na WTC je bil eden od glavnih vrhov velikanske ledene gore, ki pod svojim površjem skriva zapletene geopolitične, religijske, kulturne, pravne in vojaške povezave. Sprožil je masovni premik v mnoge smeri – v smer totalne vojne proti terorizmu, teptanja človekovih pravic in svoboščin, zlorabe kredibilnosti medijev (celo na ravni semantike), državljanskih vojn, uničenja bogatih sekularnih držav Bližnjega vzhoda, vse do popolne destabilizacije celotne regije, vojnega kaosa, iz katerega so izšle fundamentalistične državljanske vojne, teroristični napadi v evropskih metropolah in množična, pogubna begunska kriza, s katero se Evropa spopada še danes.

Kot že omenjeno, so geopolitične povezave, ki so sprožile glavne teroristične napade v 21. stoletju, mnogo bolj zapletene od preprostih delitev na »nas« in »druge«, civilizirani krščanski zahod ter barbarski islamski Bližnji vzhod, sekularno demokracijo in fundamentalistične svete borbe.

Ameriški imperializem traja že mnogo desetletij in je vedno sledil vojaškimi, ekonomskim in političnim interesom. Širok zgodovinski okvir lahko postavimo že v leto 1973, ko se je zgodila naftna kriza in je Zahod ugotovil, da je odvisen od nafte na Bližnjem vzhodu ter v čas iraško-iranske vojne, enega najbolj brutalnih konfliktov 20. stoletja, ki je skupno zahtevala več kot milijon žrtev in izčrpala obe državi. Vojna je potekala od leta 1980 do leta 1988, v njej pa je Irak (Sadam Husein), ob podpori Zahoda, med drugim uporabil kemično orožje sarin proti Iranu in iraškimi Kurdom.

Skoraj vzporedno je potekala okupacija Afganistana s strani Sovjetske zveze oziroma t.i. Sovjetsko-afganistanska vojna. 10 let trajajoč konflikt – vojna je potekala med letoma 1979 in 1989 – se je končal z umikom Sovjetske zveze iz Afganistana, v vojni pa je potekal spopad med Sovjetsko zvezo in marksistično Demokratično republiko Afganistana na eni strani ter islamskimi uporniki – ki so jih v proti skupnemu »sovražniku«, ki ga je predstavljala Sovjetska zveza, urili tudi Američani – na drugi strani. Washington je uril, financiral in oboroževal mrežo islamskih bojnikov za borbo proti Sovjetski Zvezi v Afganistanu. Afganistanske fundamentaliste so v Beli hiši slavili kot »borce za svobodo«, mudžahedini, ki jih je financirala ZDA, pa so bili videti kot edini branilci afganistanske suverenosti pred invazijo tuje države. Državlјanska vojna, ki jo je sprožila invazija Sovjetske zveze na

Afganistan, pa se ni končala ob umiku slednjih iz države, temveč se je počasi spreminjala v džihad¹, frakcijsko nasilje v regiji pa se je stopnjevalo.

Ko je leta 1989, po skoraj treh desetletjih padel Berlinski zid ter se je končala hladna vojna, je kapitalizem absolutno (gospodarsko in simbolno) prevladal nad komunizmom. Kapitalizem oziroma Zahod pa je (za lažjo redefinicijo samega sebe) že iskal novega »sovražnika« oziroma »tekmeca«, ki ga je kmalu našel v islamu oziroma v naraščajočem islamskem fundamentalizmu.

V prihodnjih desetletjih je Zahodni kapitalizem cvetel in postajal vodilna svetovna sila, globalizacija se je razširjala, modernizacija in sekularizacija sta postajali ustaljeni praksi hegemonne ideologije sveta, Južno Ameriko je zajel t. i. »val ameriškega neokolonializma«, v nekaterih državah Bližnjega vzhoda pa so se počasi vzdigovali nasprotujoči si politični sistemi, religije, vrednote in gospodarstva. Polarizacijo moči v kapitalizmu opisuje Tariq Ali v delu *Spopad fundamentalizmov*.

»Kapitalizem je ustvaril enoten trg, vendar ni izbrisal razlik med svetovoma, ko se soočata čez ločnico, ki se je prvič pojavila v 18. in postala nekaj vsakdanjega v 19. stoletju. 20. stoletje je doživelo več poskusov, da bi to ločnico presegli s pomočjo revolucij in vojn za nacionalno osvoboditev ter kombinacijo obeh, toda na koncu se je kapitalizem izkazal za bolj prekanjenega in elastičnega. Zaradi njegovega zmagoslavja je postal prvi od teh svetov glavni vir bogastva in poglavitni oblastnik nenadzorovane vojaške moči.« (Ali, 2002: 3)

Preostalemu svetu (z izjemo Kube) pa vladajo avtoritarne ali pa marionetne vlade, ki želijo služiti Zahodu in kapitalizmu, med ljudmi teh držav pa naraščajo jeza, razočaranje in obup, zato ni presenetljivo, da so se v nekaterih državah tretjega sveta začele množiti skrajne organizacije, ki želijo živeti po svojih zakonih. Tariq Ali piše:

»To je odziv atomiziranih posameznikov na svet, ki ne posluša več, na politike, ki so med seboj zamenljivi, na korporacije, ki jih zanima samo dobiček, in na globalna medijska omrežja v lasti prav teh korporacij, ki jih s politiki povezuje medsebojna odvisnost. To je eksistencialna beda, ki vzbuja negotovost in poraja smrtna sovraštva.« (prav tam)

V koloniziranih družbah Bližnjega vzhoda (in Afrike) se je po t. i. »militantnem sekularnem nacionalizmu«, ki je bil prevladujoča ideologija v 80. letih 20. stoletja vse bolj pojavljal nov, povsem drugačen odziv na zahodne države kolonizatorke. Po tem, ko »sekularne

¹ Džihad izvorno pomeni osebni, notranji boj za vero in boj za življenje po načelih religije. Izraz so militantni fundamentalisti preinterpretirali v oboroženi boj proti nemuslimanom. V Slovarju slovenskega knjižnega jezika pod geslom džihad najdemo naslednjo razlago: **džihád** in džihad –a m (â; î) publ. *vojna muslimanov proti tistim, ki ne priznavajo islama, sveta vojna*: razglasiti džihad (SSKJ, 2016)

nacionalistične vlade, ki so jih postavila protikolonialna osvobodilna gibanja, niso uspele vzpostaviti pravičnih družb, osvobojenih zahodnega neokolonializma«, se je počasi in množično vzdignil t.i. »militantni protizahodni verski fundamentalizem.« (Ruether, 2007: 18, 19) Stare ideologije marksizma, leninizma, nacionalsocializma in protikolonializma je nadomestila religija – kot izziv prevladujoči moči liberalnega kapitalističnega Zahoda. (Ruthven, 2010) Drugo protikolonialno gibanje se je tako osredotočilo na versko prenavo. Ideja fundamentalizma sicer obsega vsa verstva, najmočnejša in najobširnejša različica tega gibanja pa je v zadnjih desetletjih postal islamski fundamentalizem, ki se bori proti lastnim marionetnim vladam in neprestanem vsiljevanju zahodne dominancje nad regijo. Ahmed Pašić v svojem delu *Islam in moderni zahod* opozarja na nestrinjanje ostalega sveta z idejami, ki jih vsiljuje zahodna družba.

»Viri konflikta med Zahodom in vsemi drugimi so razlike v vojaški, ekonomski in institucijski moči na eni in razlike v kulturi na drugi strani. Zahodna kultura je v osnovi res preplavila svet, toda ideje liberalizma, individualizma, svobode in sekularizacije imajo le malo odziva v drugih civilizacijah. Celo več: propagiranje zahodnih vrednot marsikje vidijo kot imperializem človekovih pravic.« (Pašić, 2006: 10)

3. FUNDAMENTALIZEM IN RELIGIJA

»Nasilna dejanja niso odvisna ne od volje posameznega voditelja, naj bo še tako karizmatičen, ne od ene same organizacije, obstoja ene države oziroma od fanatizma zlovesče religije, katere verniki podžigajo privid veličastnega posmrtnega življenja. Nasilje je na žalost sistematično.« (Ali, 2002: 3)

Malise Ruthven fundamentalizem v svojem delu *Fundamentalizem* opredeljuje kot religiozni način bivanja, »ki se izkazuje v strategiji, s katero ogroženi verniki ob soočenju z modernostjo in sekularizacijo poskušajo ohraniti svojo značilno identiteto.« (Ruthven, 2010: 14)

Fundamentalistična gibanja oziroma gibanja verske prenovne obstajajo v vseh svetovnih religijah oziroma verskih tradicijah. So izrazito defenzivna in aktivna verska ideologija, v vseh religijah pa posedujejo značilne »družinske podobnosti«. »Družinski podobnosti« fundamentalističnih gibanj sta radikalna obramba verske tradicije, ki čuti, da jo moderna doba in način življenja izzivata ali ogrožata, in pa dvojno razmerje do modernosti – na eni strani sovražijo imperializem, a na drugi strani priznavajo, da je treba tudi lastno religijo docela reformirati, saj je dekadentna in skorumpirana. Posledično mnoga gibanja verske prenovne eskalirajo v verski ekstremizem, doktrinarstvo, sektaštvo in ideološki purizem. Vez, ki opredeljuje (verske) fundamentalizme je radikalnejša od ekstremizma – pomen

fundamentalizmov je namreč povezan z odzivom skupinske identitete na kamen spotike, ki ga predstavlja Drugi ter z občutkom, da Drugi ogroža njegovo existenco. Seveda pa vseh dogodkov povezanih s terorizmom nikakor ne moremo pripisati le verskemu fundamentalizmu. Malise Ruthven opozarja, da imajo močno vlogo tudi lokalni faktorji, kot so etnična pripadnost, nacionalizem, upor skorumpiranim oblastem, prisile s strani Zahoda in mnogo drugih. (Ruthven, 2010)

Zagatno stanje modernosti, polno ekonomske negotovosti, zmede znotraj etničnih in religijskih skupin ter korupcije, ki so ga občutile države »tretjega sveta« tudi po pridobitvi politične samostojnosti, je vodilo v verski fundamentalizem in leta 1993 so islamski fundamentalisti prvič udarili (nazaj), ko so v kletni garažni etaži Svetovnega trgovinskega centra v New Yorku sprožili eksplozijo.

4. METODOLOGIJA – KRITIČNA ANALIZA DISKURZA

Kritična analiza diskurza je oblika diskurzivnega analitičnega raziskovanja, ki v svojih jezikovno-stilnih analizah preučuje jezik v komunikaciji ter tematizira odnos med oblastjo oziroma vladajočo ideologijo in jezikom, kot orodjem izrekanja oblasti, po drugi strani pa tudi upora proti njej. Osredotoča se na družbene pojave, ki so povezani z jezikovno rabo in poudarja vpetost jezika v širše socio-kulturne kontekste. V primerjavi z jezikovno pragmatiko opozarja na procese, ki se odvijajo med jezikovno komunikacijo – na prisotnost ideologij v diskurzu in razmerij moči v družbi, ki se kažejo skozi diskurzivne prakse. Pri kritični analizi diskurza je predmet proučevanja prav diskurz – govornjene in pisne oblike jezikovne rabe. Jezik v okviru kritične analize ni več pojmovan le kot abstraktna entiteta, slovarski konstrukt, ampak kot družbena praksa. Kritična analiza diskurza »jezik proučuje v povezavi z močjo in ideologijami ter temelji na trditvi, da je diskurz element družbenega življenja, ki je povezan z drugimi elementi tega življenja in lahko vpliva na spreminjanje in oblikovanje teh elementov.« (Verdonik, 2016) V sodobni družbi so procesi družbenih sprememb pogosto spodbujeni s spremembami v diskurzivnih praksah. Analiza diskurza zato prispeva k odkrivanju vzrokov za družbene spremembe. (Verdonik, 2016)

V diplomskem delu me bo zanimal odziv vladajoče politike in medijev, ki zavzemajo različne ideološke pozicije na dva teroristična napada leta 2001 in 2015. Osredotočila se bom na diskurz vladajoče politike in množičnih medijev na ravni pomenoslovja in ustvarjanja novih

konotacij besed v primeru terorističnih napadov in »vojne proti terorju«, ki je tem napadom sledila. Dotaknila se bom fenomenov, ki so se razširili v obdobju po terorističnih napadih – v ameriški »vojni proti terorju« se je razširila uporaba evfemizmov oziroma olepšav, po napadu na francoski časnik Charlie Hebdo pa se je v medijih in politiki razširil rasistični in protiislamski diskurz. Opozorila bom tudi na nasprotni tok kritične publicistike, katere predstavnika sta Noam Chomsky in Tariq Ali ter kritičnega javnega mnenja, ki se prav tako poraja v skrajnih družbenih situacijah. Primerjala bom tudi diskurz slovenskih medijev v primeru terorističnih napadov. Izbrala sem si reprezentativna časnika *Mladina* in *Demokracija*, ki zavzemata opozicijski ideološki (in politični) poziciji ter dnevnik *Delo*, ki predstavlja nekoliko bolj objektivno in sredinsko plat slovenskega novinarstva.

5. AMERIKA

5.1. PROJEKT ZA NOVO AMERIŠKO STOLETJE IN AMERIŠKA POLITIKA V ČASU TERORISTIČNEGA NAPADA

Projekt za novo ameriško stoletje (Project for the New American Century - PNAC) je Bližnji Vzhod (poleg Irana, Kube in Severne Koreje) predstavil kot geopolitičnega tekmeca in sovražnika zahodni hegemoniji. Ustanovljen je bil leta 1997 ter v času Clintonove administracije objavljen in predstavljen kot »reorganizacija« ameriške politike. (Beznec, 2010)

Osnovali so ga strategji Reaganove administracije in administracije Busha starejšega. Uradno je Projekt za novo ameriško stoletje definiran kot »neprofitna, izobraževalna organizacija, katere cilj je promoviranje ameriške vodilne vloge«. Ta neokonservativni projekt je načrtoval novo ureditev sveta: »ponovno vzpostavitev hegemonije Združenih držav Amerike ali unipolarno 21. stoletje.« (Beznec, 2010: 12)

Sredstva za doseg ciljev Projekta za novo ameriško stoletje so povsem vojaška, popisali pa so jih v kritičnem zborniku *Časopis za kritiko znanosti*:

»[P]ovečanje vojaškega proračuna ZDA, modernizacija ameriške vojske, večja prisotnost vojaških baz v državah Vzhoda, raketni obrambni ščit, permanentna prevlada ZDA na Bližnjem Vzhodu in v Srednji Aziji, rušenje diktatur – začenši z Irakom, nato pa še Iran in Severna Koreja, in preventivne vojne ter vsiljevanje superiorne globalne prevlade ZDA. Da bi združene države za doseg imperialnih ciljev domači in tuji javnosti lahko vsilile vojaška sredstva, so strokovnjaki ugotavljali, da »potrebujejo nekaj,

kar jih bo [Američane] pretreslo in prisililo v akcijo. Nekaj podobnega Pearl Harborju, ki nas je po več letih ignoriranja vojne prisilil, da smo stopili v vojno,' je zapisano v glavnem dokumentu PNAC.« (Beznec, 2010: prav tam)

Glavni interes ZDA, zapisan v Projektu je tako novi svetovni red – popolna ameriška globalna dominacija oziroma unipolarno 21. stoletje, privrženci pa na poti do slednjega kot svojega prvega in glavnega zaveznika navajajo Veliko Britanijo.

Ostali interesi, zapisani v Projektu, so zagotovitev dolgoročne ameriške vojaške superiornosti, vrnitev k politiki »reaganizma« (močna vojska, trda zunanja politika, izvažanje ameriških principov), ignoriranje mednarodnih sporazumov, prevzem kontrole nad energetskimi viri, brezpogojna podpora Izraelu, militarizacija vesolja, ustanovitev ameriške vesoljske vojske (U.S. Space Forces) in drugi. (Štefančič, 2004)

20. 1. 2001 je po farski volitev, ki je vključevala ponovno štetje glasov, George Bush mlajši uradno zmagal na tesnih volitvah proti Alu Goru in prisegel kot predsednik ZDA, podpredsednik pa je postal Dick Cheney.

Bush je že med kampanjo pustil, da so ga podprli »najbolj ekstremni desničarji in najbolj mračni verski fundamentalisti« (Štefančič, 2001: 82), njegova administracija predstavlja desno krilo (republikanske) tradicionalistične politične scene v ZDA, njegovo vlado pa so med drugimi sestavljali: obrambni minister Donald Rumsfeld, goreč zagovornik militarizma, ki želi širitev orožja tudi v vesolje, zunanji minister Colin Powell, podpornik tradicionalizma in upokojeni general, ki je podpiral nedemokratske režime v Gvatemali, Salvadorju, Hondurasu in Nikaragvi, finančni minister Paul O'Neill, nekdanji šef multinacionalke Alcoa, minister za zdravstvo Tommy Thompson, ki zagovarja pro-life ideologijo in s tem nasprotuje abortusu, pravosodni minister John Ashcroft, zagovornik vrnitve h krščanskim tradicijam in praksam, »junak religiozne desnice, ki na pravosodnem ministrstvu vsako jutro vodi mašo, s čimer dokazuje, da v Ameriki cerkev in država nista več ločeni«. (Štefančič, 2001: 83-84)

5.2. NAPAD NA WTC IN PENTAGON 11. 9. 2001

»Terorizem je uporaba sredstev nasilja, uperjenega proti civilnemu prebivalstvu z namenom doseganja političnih, verskih in drugih ciljev.« (Chomsky, 2005: 49)

11. septembra 2001 zjutraj so teroristi – islamistični borci, pripadniki teroristične mreže Al Kaida – v samomorilski akciji skoraj istočasno ugrabili štiri ameriška potniška letala na notranjih letih. Prvo potniško letalo letalske družbe American Airlines let 011 so strmoglavili v severni stolp dvojčkov, kmalu zatem pa je še letalo letalske družbe United Airlines let 175 strmoglavilo v južni stolp dvojčkov Svetovnega Trgovinskega centra. Boeing 757, let 077 letalske družbe United Airlines je tresčil v južno krilo Pentagona, v četrtem ugrabljenem letalu pa je potnikom in ekipi uspelo preprečiti četrti samomorilski napad – Boeing 757, družbe United Airlines, let 093, letalo namenjeno je v Camp David, na podeželsko posestvo ameriškega predsednika, je strmoglavilo na nenaseljenem delu Pensilvanije.

Načrtovan teroristični napad na simbole vojaške in ekonomske moči Amerike, v katerem je življenje izgubilo skoraj 3.000 civilistov, je do temeljev pretresel samovoljnost Zahodnega sveta. To je bila nova oblika vojne, orožje je bilo prvič usmerjeno v drugo smer – v Zahod. Malise Ruthven v delu *Fundamentalizem* opisuje dvojnost vtisa, ki ga je na svet pustil teroristični napad 9. 11. 2001. »To grozodejstvo je bilo klasičen primer 'propagande z dejanjem': podoba dvojčkov, simbolov zahodnega kapitalizma, ki se rušita sama vase, se je v javno zavest vrezala bodisi kot emblem islamističnega terorja ali pa upora ameriški hegemoniji, odvisno od človekovega stališča.« (Ruthven, 2010: 10)

5.3. RETORIKA PO TERORISTIČNEM NAPADU

5.3.1. ODZIV VLADAJOČE POLITIKE V AMERIKI

»Le zakaj nas sovražijo?« (George Bush mlajši)

V Zahodnem svetu so kolektivne predstave o islamu že od srednjega veka dalje negativne, polne stereotipov o demonski religiji, ki je povezana z nasiljem in zatiranjem, islam pa je vedno predstavljal tudi svojevrstno vojaško nevarnost ter točko interesa, saj so v regiji Bližnjega vzhoda skoncentrirane zaloge energetskih virov. Ahmed Pašić v svojem delu *Islam in moderni zahod* piše:

»To je eden glavnih vzrokov, zakaj se v medijih tako pogosto muslimane posplošuje in povezuje s frazami 'islamski skrajnež', 'islamski ekstremist' in 'islamski terorist'. Nekateri zelo močno potrebujejo novega sovražnika, ki bo opravičil dvomljive posege v tuje države in ki bo opravičil milijonske porabe v vojaške namene, kar orožarski industriji zagotavlja posel.« (Pašić, 2006: 6-7)

Simbolika ima v komunikaciji pomembno vlogo, v sodobnih družbah pa imajo množični mediji skoraj popoln nadzor nad viri simbolov, ki so potrebni za izoblikovanje idej in mišljenja, še posebej pri oblikovanju idej o Drugemu. Ahmed Pašić piše, da je bila konstrukcija idej, ki opredeljujejo Drugega vedno pomembna za Zahod, saj skozi druge kulture in tradicije lažje definiramo svojo kulturo, tradicije in vrednote. Svojevrstno konstrukcijo idej o Drugemu za Zahod predstavlja islamski svet. Ahmed Pašić v delu *Islam in moderni zahod* povzame raziskavo evropskih medijev s strani projekta Media Watch:

»Skupina za spremljanje medijev v okviru Evropske unije znotraj projekta Media Watch je v svoji raziskavi evropskih medijev (časopisov in televizij) ugotovila, da je skoraj 65 % prispevkov o etničnih in verskih manjšinah v Evropi, situaciji v nerazvitih deželah, Bližnjem vzhodu in islamu nasploh, negativnih. Prevladuje uporaba naslednjih izrazov: revščina, nerazvitost, konflikti, fanatizem, umori, nevarne bolezni, katastrofe in vojne.« (Pašić, 2006: 13)

Negativna poročanja množičnih medijev in negativne kolektivne predstave Zahodnega človeka o islamu in Bližnjem vzhodu že dolgo prevladujejo nad pozitivnimi (poročanji in predstavami). Čeprav negativne in ekscesne novice vedno predstavljajo fokus medijev, saj se takšne novice prodajajo, je kljub temu v medijih in predstavah ljudi negativna nastrojenost dosegla vrh neposredno po terorističnem napadu na WTC in Pentagon 11. 9. 2001.

George Bush mlajši je bil pred napadom na WTC in vojno na Bližnjem vzhodu, ki je napadu sledila, svetovno znan kot predsednik mnogih retoričnih spodrseljajev, kot predsednik, ki mnogokrat ni poznal odgovorov na vprašanja, povezana s svetovnim političnim in gospodarskim dogajanjem. Njegovi nesmiselni izreki so postali njegov zaščitniški znak. Svetovna javnost jih je kmalu poimenovala »bušizmi«.²

² **bušizem** -zma in bushizem -zma cit. [bušízəm] m (ī)

1. ekspr. beseda ali besedna zveza, značilna za ameriškega predsednika Georgea Busha mlajšega, navadno nesmiselna ali neumna: *Če bi se Bush z vsakim bušizmom postaral za sekundo, bi bil zdaj že starejši od ameriške neodvisnosti*

2. politika ameriškega predsednika Georgea Busha mlajšega: *Od druge svetovne vojne, sploh pa zadnjih deset let zahodne globalizacije planeta z vrhuncem v bušizmu, ki se očitno nadaljuje v obamaizem, se je svet zelo spremenil (SNB, 2016)*

Kljub temu, da se je George Bush mlajši v času predvolilne kampanje predstavil kot »sočutni konservativec«, je bila njegova retorika v zvezi z napadom na WTC 9. 11. 2001 apokaliptična, skrajno patriotska in populistična retorika križarske vojne, ki je ameriškemu ljudstvu naslikala črno-belo sliko situacije. Obljubil je hitro in silovito maščevanje teroristom in vsem, ki teroriste ščitijo. Napovedal je »prvo vojno 21. stoletja«, množični mediji pa so 11. september označili za Pearl Harbor 21. stoletja. Marcel Štefančič jr. v svoji knjigi *Busheva Amerika* piše: »Busheva administracija, kongres in vsi množični mediji so se takoj združili v napihovanju vojne atmosfere in patriotske retorike.« (Štefančič, 2001: 99) Neposredno po napadu je predsednik George Bush nagovoril ameriško ljudstvo: »Gospa in gospodje, to je težak trenutek za Ameriko. Danes doživljamo nacionalno tragedijo. Dve letali sta treščili v World Trade Center v očitnem terorističnem napadu na našo deželo.« (prav tam, str. 13)

V svojem »Nagovoru narodu« (*Adress to the nation*) je Bush situacijo terorističnega napada opisal skrajno subjektivno in črno-belo. Ni govoril o žrtvah napada in napadalcih, temveč je »masovni zločin« do potankosti polariziral. Napad je opisal slikovito, z biblijskimi prisposodobami med dobrim in zlim. S tem, ko je žrtve napada je predstavil kot mame, očete, prijatelje in sosede, napadalce pa kot nepojmljivo zlo, je tragedijo približal vsakemu posamezniku in zabilisal možnost vsakršne distance do napada. Apeliral je na osebna čustva ljudi in ustvarjal občutek, da prav nihče ni varen pred možnostjo podobnih napadov v prihodnosti:

»Danes so bili naši sodržavljeni, naš način življenja, naša svoboda, namerno napadeni v seriji smrtonosnih terorističnih dejanj. Žrtve so bile v letalih ali v njihovih pisarnah: tajnice, poslovneži, vojaški in državni uslužbenci, mame in očetje, prijatelji in sosede. Zlo in zaničevano dejanje terorja je nenadoma končalo na tisoče življenj. Slike rušilnih letal, ogenj in uničenje stavb, so nas navdali z dvomom, žalostjo in tiho, zadržano jezo. Namen dejanja masovnega umora je bil ustrahovati nas narod in ga pognati v kaos in umik. Vendar jim ni uspelo. Naša dežela je močna.« (Bush, 2016)

Razlog za napad na Ameriko, naj bi bilo, po Bushevih besedah, sovraštvo »zla« do svobode, katere svetli simbol je Amerika: »Amerika je bila tarča napada, ker smo najsvetlejši plamen, ki se bori za svobodo in nove priložnosti v svetu.« (Bush, 2016)

Ameriško ljudstvo je opomnil, naj kljub tragediji ostane močno in ponosno. Ljudi je potolažil, jim zagotovil, da so vsi viri usmerjeni v iskanje odgovornih za napad ter napovedal, da bo

Amerika, skupaj z zavezniki, torej s tistimi, ki želijo ohraniti »varen in svoboden svet« stopila v vojno proti terorizmu, v kateri ne bo delala razlik med teroristi in tistimi, ki teroriste ščitijo:

»Iskanje tistih, ki stojijo za tem zlobnim dejanjem je v teku. [...] Ne bomo delali razlik med teroristi, ki so izvedli napad in tistimi, ki jih ščitijo. [...] Amerika ter naši prijatelji in zavezniki smo združeni v skupni želji po miru in varnosti v svetu ter delujemo skupaj, da zmagamo v vojni proti terorizmu. [...] Nihče od nas ne bo nikoli pozabil tega dne, kljub temu gremo naprej, da zaščitimo svobodo in vse kar je dobrega in pravičnega na svetu.« (Bush, 2016)

Marcel Štefančič jr. v knjigi *Busheva Amerika* opisuje, kako je ameriška politika takoj po terorističnem napadu oznanila, da gre za »vojno dejanje«, da je Amerika v vojni in da je »edini možni odgovor vojaška akcija.« (Štefančič, 2001: 99) Busheva administracija je prav s tem, ko je osamljen teroristični napad označila za dejanje vojne, tlakovala pot obsežni in pogubni »vojni proti terorju« na Bližnjem vzhodu.

Ne glede na politično usmerjenost se je neposredno po napadu vsa ameriška politična elita združila v skrajno subjektivni retoriki proti terorizmu ter zahtevala povračilno vojno. Tako je na primer demokratski kongresnik Zell Miller po napadu izjavil: »Zbombardirajmo jih. Če bodo med žrtvami tudi civilisti, pa naj bodo,« v nekoliko bolj krščansko obarvani retoriki pa je republikanski senator John McCain napovedal: »Naj se jih usmili Bog, kajti mi se jih ne bomo.« (Štefančič, 2001)

Tudi množični mediji so skupaj s politiko med ljudi sejali ustrahovalno propagando ter pozvali kongres naj takoj napove vojno. »Da bi preprečili prihodnje napade, moramo krivce za torkovo grozodejstvo popolnoma uničiti, pa četudi bi s tem kršili ozemeljsko suverenost držav, ki jih gostijo.« (National Review v Štefančič, 2001)

Najpogostejše besedne zveze zapisane ali slišane v množičnih medijih neposredno v dneh po napadu na dvojčka so bile: »teroristični napad«, »pokol«, »atentat na demokracijo in svobodo«, »boj med dobrim in zlim«, »začetek vojne«, »vojno dejanje«, »sovražnik« in »os zla«. Kmalu po terorističnem napadu in propagandi vojne proti terorizmu, so se pod vplivom slednje, najprej v medijih, nato pa tudi v mislih ljudi, začele celo na ravni semantike spreminjati konotacije, ki so jih ljudje razumeli pod pomenom določene besede. Pomeni besed kot so »musliman«, »Bližnji vzhod«, »terorizem«, celo besedne zveze tipa »zapuščen kovček na letališču« so pridobile negativne konotacije in so ljudem pomenile posredno ali neposredno grožnjo njihovi varnosti.

Ilija Marinković je v članku *Če lahko padeta NY in Washington, potem ni varna nobena prestolnica*, ki je izšel 12. 1. 2001 v dnevniku *Delo*, zapisal izjave vodilnih evropskih politikov ob terorističnem napadu na WTC in Pentagon. Nemški kancler Gerhard Schröder je v imenu nemškega ljudstva izrazil sočutje z ameriškim ljudstvom: »Nemško ljudstvo v tem težkem času stoji ob strani Združenim Državam Amerike«, ter dodal, da je takšen teroristični napad »vojna napoved vsemu civiliziranemu svetu«. Ruski predsednik Vladimir Putin je po napadu javno (v večernem televizijskem nastopu) pozval k združenju sveta v boju proti terorizmu: »Svet bi se moral združiti v boju proti terorizmu, tej kugi 21. stoletja«. Predsednica evropskega parlamenta Nicole Fontaine sicer ni pozivala k vojni proti terorizmu, je pa obsodila »barbarsko dejanje« ter v retoriki, v kateri je apelirala na univerzalne človeške pravice, Ameriki poslala sporočilo solidarnosti: »Ne vemo še, kdo so storilci barbarskih dejanj, mislim pa, da gre za ljudi, ki z izgovorom, da uresničujejo svoje ideje, zavračajo človeški rod in pravico do življenja.« (Marinković, 2001)

Kmalu po napadu pa se je v medijih pojavil tudi nasprotni tok, kritična publicistika, ki je opozorila na širši družbeni kontekst, ki se je skrival za terorističnim napadom na WTC in Pentagon. Medtem ko so politika in množični mediji teroristični napad prikazali kot nezaslišano in neponovljivo tragedijo ter kot začetek vojne civiliziranega sveta proti mednarodnemu terorizmu, je kritična publicistika opozarjala na vzroke napada ter na možne obširne negativne posledice, ki bi jih prinesla povračilna vojna. Profesor Noam Chomsky je na primer opozoril, da gre pri preimenovanju »vojne« v »vojno proti terorju« samo za propagando, saj si vojna, ki jo je napovedala Busheva administracija ni v resnici prizadevala za odpravo mednarodnega terorizma. Če bi bile ZDA dosledne (lastni) definiciji terorizma, »bi se kaj hitro pokazalo, da so ZDA vodilna teroristična država in da so takšni tudi njeni sodelavci oziroma klienti«, piše Chomsky. (Chomsky, 2005: 15)

S tem, ko sta Busheva administracija in množični mediji teroristični napad in odziv nanj poimenovali vojna – čeprav to ni bil - so diskurzivno trasirali pot v vojaške operacije proti državam, ki naj bi podpirale teroriste. Omogočili so tudi politiko izrednih razmer doma in omejitev nekaterih svoboščin. Obenem pa so se lahko izognili refleksiji vzrokov za islamistični terorizem in delovanju zoper te vzroke, pri čemer bi seveda morali najti sami sebe. Po napadu na WTC je profesor Chomsky med prvimi opozoril na širšo družbeno sliko, ki jo je potrebno upoštevati ob takšnih tragedijah. Ob strahu pred islamskim fundamentalizmom je predlagal pogled v preteklost, ko so bili radikalni islamski skrajneži pod zaščito ZDA. Opozoril je, da je Zahod pristranski pri izbiri sovražnikov, pri čemer je

ameriški oblasti, ki si želi svetovno hegemonijo glavni kriterij podrejanje njihovi oblasti in ne religija. Glede vojne proti terorizmu je izpostavil dejstvo, da so »za večino sveta ZDA vodilna teroristična država« (prav tam, str. 21), ki je že mnogokrat kršila mednarodno pravo in človekove pravice. »Z ničemer ne moremo opravičiti zločinov, ki so se zgodili na omenjeni datum, vendar lahko ZDA pojmuje kot 'nedolžno žrtev' le, če sprejmemo prevladujoči vzorec ignoriranja njenih preteklih dejanj in dejanj njenih zaveznic.« (prav tam, str. 31)

Opozoril je tudi, da bo povračilna vojna proti terorju nasilje le stopnjevala, medtem ko bi bila preudarejša in humana pot za iskanje pravice upoštevanje mednarodnega prava in zakoniti postopki iskanja odgovornih za zločine 11. septembra 2001. Poudaril je: »[t]akšni teroristični zločini so darilo najbolj neprizanesljivim in nasilnim prijemom na vseh straneh in bodo zagotovo – v bistvu so že bili – izrabljeni za krepitev militarizacije, uvajanje novih delitev, krčenje socialnih programov, transfer bogastva k ozkim družbenim slojem in nenazadnje za spodkopavanje demokracije v pravem pomenu besede.« (prav tam, str. 18)

Mediji in politika so se po napadu združili v ustvarjanju »tolažilne podobe« s tem, ko so oznanili, da so teroristi delovali iz »sovraštva do vrednot Zahodnega sveta, kot so svoboda, strpnost, razvoj, verski pluralizem in splošna volilna pravica.«. (New York Times v Chomsky, 2005: 28) Takšna »tolažilna podoba« je popolnoma neučinkovita in nekritična do oblasti, lahko pa privede do strašnih grozot in obširne vojne.

Glede odziva množičnih medijev na teroristični napad je Chomsky polemiziral o pomembnosti vzročnega vprašanja glede terorističnega napada: »Mnogo laže je personalizirati sovražnika, ga simbolno istovetiti z najhujšim zlom, kot pa skušati razumeti, kaj je sploh v ozadju takšnih zločinov.«. (Chomsky, 2005: 33) Prepričan je, da bi si morala ameriška politika zastaviti resno vprašanje »Zakaj?«, namesto, da na veliki zvon obešajo zahteve po povračilnih ukrepih, ob tem pa ne poudarijo pomembnega dejstva, da bo povračilna vojna prinesla trpljenje predvsem nedolžnemu civilnemu prebivalstvu v Afganistanu. Vprašanje »Zakaj?« bi moralo zasedati tudi prve strani tiskanih medijev, ki »v času krize strnejo svoje vrste v podporo oblasti ter skušajo za isto stvar pritegniti tudi širše množice«. (prav tam, str. 27) Kljub temu je profesor Chomsky opozoril, da poročanje medijev o dogodku ni tako poenoteno, kot se morda na prvi pogled zdi svetu:

»New York Times poroča, da so 'na ulicah New Yorka pozivi k vojni komaj slišni', in da klici po miru 'v veliki meri prekašajo zahteve po maščevanju', tudi v sami okolici 'spomenika žalosti in izgube' za žrtvami napada. V bistvu to ni nekaj, kar bi se razlikovalo od razpoloženja drugod po državi. Dejansko

obstaja nekakšno soglasje: krivce za to ostudno dejanje je potrebno prijati in kaznovati. In hkrati nas večina sviri pred nepremišljenim besnenjem in pobijanjem nedolžnih ljudi.« (prav tam)

Primer dvoličnosti prevladujočih množičnih medijev zahodnega sveta je kritiziranje »škandalozne izjave« Noama Chomskega. V množičnih medijih ter na socialnih omrežjih so se vrstile hude obtožbe na njegov račun, ko si je »drznil« teroristični napad na WTC – strašanski in kruti zločin – primerjati s posledicami Clintonovega bombardiranja farmacevtske tovarne Al-Shifa v Sudanu leta 1998. Sudan je le eden od mnogih primerov državnega terorizma ZDA, ki hitro poniknejo v pozabo, uničenje farmacevtske tovarne in državnih zalog zdravil pa je neposredno in posredno povzročilo smrt nekaj deset tisoč ljudi. Pozornost zbuja dejstvo, da je primerjava med dogodkoma sprožila mnoge razjarjene odzive v medijih ter na socialnih omrežjih. Na tem mestu Chomsky izpostavi sklep, da zahodni svet četudi si tega noče priznati, zločine nad šibkejšimi, »drugimi« dojema za normalne, samoumevne ali vsaj manj tragične, kot pa zločin, ki se je zgodil »nam«. (Chomsky, 2005)

5.3.2. ODZIV REPREZENTATIVNIH SLOVENSКИH MEDIJEV

V okviru kritične analize diskurza sem si med slovenskimi mediji, ki so poročali o terorističnem napadu izbrala časnika *Mladina* in *Demokracija*, ki zavzemata nasprotni ideološki poziciji in pa sredinski oziroma nevtralni časopis *Delo* ter primerjala načine diskurzov po terorističnem napadu 11. 9. 2001.

Izmed novinarjev, ki pišejo za časnik *Mladina*, sem si izbrala hiperproduktivnega in prepoznavnega novinarja Marcela Štefančiča jr., izmed mnogih člankov, v katerih je pisal o terorizmu, pa sem si izbrala članek *Jezdec apokalipse*. Marcel Štefančič jr. je predstavnik kritične publicistike, ni več le poročevalec o dogodku, ampak komentator in kritik svetovnega dogajanja. V njegovih člankih se prelivata subjektivnost in objektivnost, ko v svojem spektakelskem in subjektivnem slogu uspe do dogajanja zavzeti kritično distanco – v epskem slogu prikazuje in opozarja na široko družbenopolitično konstelacijo, ki lahko pripelje do terorizma. Opozarja na vzroke dejanj in možne posledice, ki tem dejanjem utegnejo slediti in polemizira o družbenih procesih, ki se vedno odvijajo v ozadju nekega družbenega dogodka, spektakla ali tragedije.

Članek *Jezdec apokalipse*, v katerem opisuje teroristični napad na WTC in je bil v *Mladini* objavljen 17. 9. 2001, je metaforičen že v svojem naslovu, v misli bralca pa prinaša biblijsko prisposodbo popolnega uničenja. Podnaslov se glasi: *Če je bil to Pearl Harbor 21. stoletja, potem se je začela tretja svetovna vojna*. Skozi celoten članek naziva izobraženega bralca, saj

vsebuje mnoge navezave na zgodovinske dogodke, ljudi in družbene procese. Opisovanje terorističnega napada je izrazito spektakelsko, epsko:

»11. septembra 2001 so štiri ameriška potniška letala napadla Ameriko. In za zlom Amerike so potrebovala manj kot uro. World Trade Center, simbol Amerike, ameriške poti, ameriškega sna, ameriškega imperializma, kapitalizma in globalizacije, so vrgla z zemljevida. In tudi del Pentagona, vojaške trdnjave, duhovnega dvojčka World Trade Centra, so zravnila z zemljo. [...] Strah, panika in šok so bili tako gosti, da bi jih lahko rezal z nožem. Ob tem ni bila šokantna le apokalipsa, ki so jo povzročila štiri potniška letala, ugrabljeni boeingi in airbusi - šokantno je bilo predvsem dejstvo, da so to apokalipso povzročila le štiri potniška letala. Ne pa atomska bomba, biokemično orožje, digitalni atentat, rakete ali magični kovček.« (Štefančič, 2001)

Marcel Štefančič je v poročanje o dogodku vstavil tudi prvoosebno pripoved, njegovo subjektivno doživljanje dogodka:

»Ko se je na ekranu prikazalo drugo letalo, švignilo mimo, izginilo in potem povsem očitno treščilo v drugi, južni nebotičnik World Trade Centra, ki ga je dobesedno raztrgalo, me je vrglo s stola. Planil sem pred televizor in začel kričati - v televizor. Kaj vam je? Ste slepi? A ne vidite? Ne gre za naključje! Ne gre za nenadno izgubo višine! Ne gre za nesrečo! Napadeni ste! Iz zraka! Z letali! Mečejo vas v zrak! To je jebeni Pearl Harbor v živo!« (Štefančič, 2001)

Njegovo poročanje o dogodku je izrazito poetično, v članku, ki na določenih mestih spominja na umetniško prozo, zasledimo celo stilne figure. Opisovanje terorističnega napada je stopnjevano do vrhunca članka, ki predstavlja Bushev citat oziroma odziv na teroristični napad. Do vrhunca članka pripelje z mnogovezjem – nizanjem besed in stavkov, ki so med seboj povezani z enakim prirednim veznikom »in«:

»In dim je vse bolj črn. In vse bolj gost. In vse bolj grotesken. In nihče ne prevzame avtorstva. In FBI raziskuje. In ne ve, če je šlo za teroristični napad. In prikazati se mora Bush, da razkrije, da je Amerika napadena: '*Gospa in gospodje, to je težak trenutek za Ameriko. Danes doživljamo nacionalno tragedijo. Dve letali sta treščili v World Trade Center v očitnem terorističnem napadu na našo deželo.*'« (Štefančič, 2001)

Opisovanje dogodka vsebuje mnogo pretiravanja ter kopičenja ali akumulacije, ki prav tako prinese občutek stopnjevanja:

»Amerika je kolapsnila. Ostali so le kriki. Jok. Dim. Prah. Pepel. Papirji. Stekleni dež. Koščki azbesta. Staljeno jeklo. Manhattan, ki ga je utopila zadušljiva megla. Ljudje, ki so bežali in skakali z gorečih stolpnic, iz smrti v smrt. Policija. Gasilci. Trupla. Minute tišine. Potresni kaos. Obsedno stanje. Panika. Od obale do obale. Od meje do meje. Od Amerike do Evrope. Od Evrope do Afganistana. Sodni dan. Konec sveta. Vojna cona. Vojna.« (Štefančič, 2001)

Kljub subjektivnemu opisovanju in nekoliko umetniškemu slogu pa v članku zasledimo mnogo pomembnega navezovanja na širši družbeni kontekst, ki ga moramo predhodno poznati, če želimo razumeti članek. Primer je opis veselja Palestincev ob napadu na ZDA:

»V vsaki vojni ena stran trpi, druga pa se veseli in praznuje: Američani so trpeli, Palestinci na Zahodnem bregu in v begunskih taboriščih širom sveta pa bučno slavili in praznovali, hvalili Boga, delili bonbone, navdušeno mahali z zastavami in streljali v zrak, kot da so pravkar dobili vojno.« (Štefančič, 2001)

Cinično opiše tudi združenje ameriške politike v času tragedije:

»V vsaki vojni se nacija himnično združi, vsi notranji spori izginejo: tudi tu so izginili - republikanci in demokrati so se objeli, kongres je družno zapel 'God Bless America', Hillary Clinton pa je rekla, da stoji za vsem, kar govori in počne Bush.« (Štefančič, 2001)

Opozori na porast patriotske ideologije neposredno po napadu: »po napadu na WTC se je Amerika začela šibiti pod ideološkim crescendom ("*Napad na Ameriko je napad na demokracijo in svobodo*", "*Vsi smo Amerika*" ipd.)«, ter željo po maščevanju, povračilni vojni, ki jo ponovno opisuje s stopnjevanjem in akumulacijo:

»[V] vsaki vojni gverilskemu napadu sledijo represalije: tudi v Ameriki so vsi, od politikov do malih ljudi, takoj zahtevali hladnokrvno maščevanje, brutalne represalije, povračilo, *retaliation*, zob za zob, milo za drago, kri, čim več krvi. '*Ne bomo delali razlike med teroristi in temi, ki teroriste gostijo*,' je najavil Bush. Ameriški fantje so se začeli prijavljati v vojsko: hočemo služiti domovini in braniti svobodo!« (Štefančič, 2001)

Najpomembnejši del članka predstavlja opisovanje širokega zgodovinskega konteksta, ki je pripeljalo do terorističnega napada. Omeni mnoge države, v katere je Amerika v zgodovini nasilno izvažala državne udare in »demokratično ureditev«. Osamo bin Ladna ter talibanski režim v Afganistanu opiše kot »čista ameriška produkta«. V spektakelskem slogu opiše invazijo Sovjetske zveze na Afganistan leta 1979 ter ameriško vlogo v vojni:

»Ko so Rusi leta 1979 v Afganistanu zrušili prozahodni režim, vkorakali in nastavili svoje marionete, je začela CIA [...] takoj organizirati odporniško gibanje, *mudžahedine*. Afganistanske begunce in druge arabske prostovoljce, med katerimi je bil tudi Osama bin Laden, so financirali, oboroževali, trenirali in ideološko indoktrinirali, specifično - *prevzgapjali* so jih v *gverilske, militantne, fanatične, samomorilske islamske fundamentaliste*. Možgane so jim nabutali z nacionalizmom, islamom, fanatizmom in militantnim sovraštvom ...« (Štefančič, 2001)

Kritično opozori, da so sovražnika, ki sedaj grozi Ameriki, pomagali ustvariti sami, glede dogajanja po umiku Sovjetske zveze iz Afganistana pa izpostavi dejstvo, da je Amerika, po

tem ko za svoje interese islamskih fundamentalistov ni več potrebovala, začela izvajati mnogo procesov, ki so povzročali škodo civilnemu prebivalstvu, s tem ko je vse bolj podpirala Izrael in pa marionetne vlade v mnogih državah Bližnjega vzhoda. V očeh prebivalstva arabskih dežel je Amerika postala »imperialistični, krivoverski okupator«. Članek Marcel Štefančič jr. zaključí s kritično mislijo in opozorilom za prihodnost:

»In zdaj, ko Bush, pri katerem bi bilo mogoče debatirati o obeh krivdah, subjektivni (ni zaščitil Amerike) in objektivni (napačna zunanja politika), napoveduje vojno Afganistanu, lahko upa le eno - da so vsi pozabili, da so islamski fundamentalizem, 'afganiji' in Osama bin Laden *ameriška kreacija*.« (Štefančič, 2001)

Med novinarji, ki pišejo za politični tednik *Demokracija* sem za analizo diskurza izbrala novinarja Andreja Gruma s člankom *Pekel z neba*, ki je bil v časniku objavljen 20. 9. 2001. Tudi v članku avtorja Andreja Gruma je naslov *Pekel z neba* metaforičen in biblijski. Že v naslovu je razvidno, da gre za opisovanje tragedije, ki je tako huda, da se lahko primerja z idejo pekla, pekla, ki pa ne kraljuje v podzemlju, ampak je prišel z neba, v obliki samomorilskih letal.

Prav tako je tudi v tem članku slog, ki opisuje teroristični napad na WTC, izrazito spektakelski: »Tega dne sta se najvišja nebotičnika v New Yorku, slovita dvojčka Svetovnega trgovinskega centra (WTC) zbudila v ognju in dimu ...«, (Grum, 2001), vendar za razliko od članka *Jezdecí apokalipse* ni zaznati cinizma v ozadju za dogodkom. Medtem ko je zmeda po napadu v članku *Jezdecí apokalipse* opisana takole:

»Toda reporterji CNN-a, ki so komentirali dramo na ekranu, niso upali niti pomisliti, da je to, kar gledajo, napad na Ameriko. Tega, kar so videli, niso mogli dojeti. Bilo je nedoumljivo, iracionalno, nelogično, nadrealistično, nepredstavljivo, nepojmljivo, neprebavljivo. [...] Niso si znali predstavljati, da Amerika ni varna in da se je to, kar se je do sedaj dogajalo le drugim, zgodilo njim. Pri njih. Doma. Na njihovem vrtu. V samem srcu imperija. In da tega napada na temelje velike nacije, na nepremagljivi WTC, niso mogli preprečiti. Da jih je sovražnik prelisicil. In presenetil. Zjutraj. Ko še niso bili čisto zbujeni. Ko je bil njihov refleks še slab« (Štefančič, 2001),

je v članku *Pekel z neba* začetna panika po terorističnem napadu opisana veliko bolj objektivno: »V zmedi, ki je temu sledila, je bilo več ur nejasno, kaj se pravzaprav dogaja ...« (Grum, 2001).

V obeh člankih lahko opazimo personifikacijo neživih objektov - stolpov, letal in bomb, izrazoslovje je v smislu konotacij za besedami precej podobno, s smislu izrazoslovja pa zelo različno. Medtem ko Andrej Grum preprosto uporablja besedo »terorist« in s tem pušča

prostor za različne interpretacije te besede, Marcel Štefančič besedo opiše do potankosti podrobno, z mnogimi pridevniki, ničesar ne pušča nedorečenega, medtem ko govori o »gverilskih, militantnih, fanatičnih, samomorilskih islamskih fundamentalistih.«

Tudi Andrej Grum subjektivno opisuje »zloveščo« prihodnost Amerike: »Podoba Manhattna in New Yorka bo spremenjena za vedno, vendar tega za zdaj še ni mogoče zaznati, ker je celoten Manhattan zavit v nepregleden oblak dima.« (Grum, 2001)

Epsko in heroično opiše reševalno akcijo, ki se je odvila po napadu, obenem pa pokritizira predsednika Busha, ki naj bi bil v času tragedije zmeden:

»V velikem jabolku se je odvijalo na tisoče drobnih zgodb nesebičnega junaštva, kakršno je drugače v tem mestu bankirjev, borznih posrednikov, poslovnežev in odvetnikov tako redko. V Washingtonu se je obrambni minister Donald Rumsfeld dejavno vključil v gašenje Pentagona in pomagal prenašati ranjene. Edino George W. Bush se v tej katastrofi ni znašel najbolje.« (Grum, 2001)

Obširno opiše terorista, ki je stal za napadom, Osamo bin Ladna, in ga prikaže kot terorista, ki je bil edini zmožen izpeljati tako obširen teroristični napad, navezuje pa se tudi na teroristični napad v Ohlahomi, ki ga je izvedel Tim McVeigh:

»Edinole posamični teroristi (kot Tim McVeigh v Oklahomi) so bili do zdaj sposobni izpeljati akcije večjega obsega. Pri tolikšnem številu ljudi, kot jih je bilo treba za to operacijo, pa je konspirativnost odvisna predvsem od organiziranosti in fanatične predanosti, organiziranosti in profesionalnosti vpletenih ljudi. In Osama bin Laden, ekscentrični savdski milijonar, ki je že skoraj desetletja na seznamu najbolj zaželenih zločincev za aretacijo v ZDA, je s svojimi 2.000 [...] privrženci eden redkih, če ne edini terorist, ki razpolaga s takim aparatom in je praktično edini res svetovni terorist, kar jih poznamo.« (Grum, 2001)

Članek zaključuje s kritično mislijo, da bo možna povračilna vojna Amerike v Afganistanu prizadela le nedolžne civiliste, Osame bin Ladna in njegove teroristične celice pa se bo le malo dotaknila. Podobno misel je kmalu po napadu izpostavil tudi Noam Chomsky, Andrej Grum pa piše:

»In navkljub jezi, ki grabi Američane sedaj, ni verjetno, da bi se ZDA odločila za kopensko ofenzivo na Afganistan. [...] Treba bo torej poiskati kako drugo pot, morda se bodo zadovoljili z intenzivnim bombardiranjem te države, kar Osame bin Ladna ne bo kdove koliko prizadelo, nedolžne civiliste pa. Toda to je žal realnost sodobnih vojn.« (Grum, 2001)

V članku *Globalizacija nasilja*, ki je v časniku *Mladina* izšel 17. 9. 2001, Jani Sever v uvodniku opiše obširne družbene posledice, ki jih lahko prinese povračilna vojna. ZDA ni

napovedala vojne »le« teroristom, neposrednim krivcem odgovornim za napad, ampak je združena ameriška politika prepričana, da bo za maščevanje potrebno mnogo več. Svetovna vojna proti »necivilizaciji«, proti neznanemu »sovražniku«, »križarska vojna« 21. stoletja. Jani Sever v članku piše: »Edini povsem očiten cilj je za zdaj ta, da bi morala vojna pripeljati do dovolj velike zmage, ki bi ZDA povrnila samozavest in "ugled" prve in edine prave velesile. To je še posebej pomembno v času, ko so se mnogi ekonomisti bali, da bodo tudi ZDA zdrsnile v ekonomsko recesijo.« (Sever, 2001)

Opozarja na procese, ki bodo potekali vzporedno z vojno. V stanju vojne bo med ljudmi rasel strah pred terorizmom, rasle bodo cene nafte, nezaupanje med državami, pa tudi organi represije, ki bodo s strategijami nadzora neizogibno prinesli omejevanje svobode.

V diskurzu medijev, ki zavzemata drugačni ideološki in politični poziciji, ni bilo zaznati velikih razlik. Posebnost se kaže le v drugačnih slogih pisanja ter obširnemu opisovanju širše družbene konstelacije s strani Marcela Štefančiča, ki piše za časnik *Mladina* ter pomanjkljivosti takšne razlage pri novinarju Andreju Grumu, ki piše za časnik *Demokracija*.

Iz dnevnika *Delo*, ki je izšel dan po napadu, 12. 11. 2001, sem si izbrala članek *Tisoči mrtvih v New Yorku*, ki ga je napisal novinar Veso Stojanov.

V članku *Tisoči mrtvih v New Yorku*, Veso Stojanov že takoj v podnaslovu teroristični napad primerja z japonskim napadom na Pearl Harbor: »Združene Države Amerike so doživele zagotovo najhujši teroristični napad v vsej svoji zgodovini, ki se lahko celo primerja z japonskim napadom na Pearl Harbor.« Vsebina članka je mnogo bolj objektivna kot opazni in »udarni« podnaslov, saj novinar Stojanov s poročevalske distance opiše kaos na južnem Manhattnu, opiše takojšnje varnostne ukrepe, kot so zaprtje prometa, vpoklic nacionalne garde, razglasitev visoke stopnje pripravljenosti v vojaških oporiščih in oporiščih jedrskega orožja ter mobiliziranje »več kot 10.000 policistov, gasilcev in drugih reševalcev«. V članku objektivno poroča o obsodbi terorističnega napada s strani svetovnih voditeljev ter zapiše domnevo, da je za teroristični napad najbrž odgovoren savdski milijonar in islamski fundamentalist Osama bin Laden. Kot že omenjeno, je njegovo pisanje v članku objektivno poročanje o dogodku, terorističnega napada pa ne istoveti z začetkom vojne. Vrh članka preseže poročanje o dogodku in predstavlja izpostavitev ironije, da se je teroristični napad zgodil na mednarodni dan miru:

»Generalna skupščina OZN je letos 11. september razglasila tudi za dan svetovnega premirja in nenasilja. Generalni sekretar Kofi Anan je celo objavil poslanico – seveda še pred napadi – v kateri je

med drugim zapisal: 'Na današnji dan miru si upajmo predstavljati svet brez spopadov in nasilja. Izrabimo priložnost za trajni mir iz dneva v dan, iz leta v leto, dokler ne bo vsak dan dan miru.' A namesto tega so ameriške oblasti razglasile skorajda vojne razmere.« (Stojanov, 2001)

5.4. POSLEDICE TERORISTIČNEGA NAPADA V AMERIKI IN PO SVETU

5.4.1. POSLEDICE TERORISTIČNEGA NAPADA ZA MUSLIMANSKO SKUPNOST V AMERIKI

Po napadu na WTC 11. 9. 2001 je Amerika hitro odreagirala na mednarodni terorizem z obsežno »vojno proti terorju« v Afganistanu in Iraku. Muslimanska skupnost v ZDA je postala najbolj medijsko izpostavljena marginalna skupnost na Zahodu, v Ameriki pa so se zgodili tudi mnogi fizični napadi na muslimane in mošeje. Ahmed Pašić v svojem delu piše: »Teroristični napadi 11. septembra 2001 so sprožili 959 napadov na muslimane in njihove objekte od 11. septembra do 24. oktobra 2001.«. (Pašić, 2002b: 182 v Pašić, 2006: 34)

Po napadu je bila množična medijska propaganda izrazito negativno nastrojena do islama, po letu 2001 pa ima negativne predstave o muslimanih vsaj četrtnina Američanov, kljub temu, da so muslimani v Ameriki, za razliko od muslimanske skupnosti v Evropi, dobro organizirani (z množico časopisov, cerkvenih skupnosti in organizacij), visoko izobraženi, spoštujejo sekularno ureditev ter da večinoma želijo biti integrirani v ameriško družbo. (Pašić, 2006)

Desetletja dolg trud integracije muslimanov v ameriško kulturo je tako v veliki meri izničil teroristični napad 11. 9. 2001. Po napadu je celotna islamska skupnost v ZDA prišla pod drobnogled obveščevalnih služb, saj se je Amerika bala, da bi imami v ZDA indoktrinirali mlade muslimane v radikalne teroristične organizacije. Zato so »sumljive« imame izgnali iz ZDA ali pa jih na podlagi zakona »Patriot act«³ zaprli v preiskovalne zapore. (Pašić, 2006) Ahmed Pašić v svojem delu *Islam in moderni zahod* piše:

³ Pravni akt »Patriot act« je preiskovalnim agencijam omogočil uporabo metod in orodij, ki so se pred tem uporabljale za raziskovanje in odpravljanje kaznivih dejanj povezanih z drogo, za boj proti terorizmu in organiziranemu kriminalu. Med drugim je obveščevalnim agencijam predal pravico za množično uporabo nadzora, vladnim organizacijam olajšal medsebojno sodelovanje, nadgradil zakone glede uporabe modernih tehnologij proti modernim grožnjam, povišal kazni za tiste, ki storijo teroristična dejanja ter razširil pojem terorizma. (Department of justice website, 2016)

»Teroristični napadi 11. septembra 2001 so muslimanom v ZDA spremenili življenje na slabše: število fizičnih in verbalnih napadov na muslimane in njihove verske objekte se povečuje, poleg tega pa se soočajo tudi z rasizmom, zlasti muslimani afroameriškega porekla in naturalizirani Američani arabskega porekla. Rasizem je v ZDA prisoten že stoletja, vendar je po 1. septembru okrepljen. Zdi se, kot bi dobil legitimacijo in da je postal načelno sprejemljiv.« (Pašić, 2006: 33)

5.4.2. AMERIŠKA »VOJNA PROTI TERORJU«

»Jasno je, da je ameriško-britanska vojna proti terorizmu zmotna že v svoji genezi, saj v resnici ne gre za boj za bolj civiliziran svet, v katerem bo prelivanje krvi ustavljeno, temveč zgolj za boj, ki naj odloči, čigava kri se lahko preliva.« (Chomsky, 2005: 129-130)

Po prvem valu ameriškega imperializma oziroma neokolonializma, ki je v času Reaganove administracije zavzel Srednjo Ameriko, je Busheva administracija prevzela drugi val imperializma oziroma začela drugo »vojno proti terorju« – na Bližnjem Vzhodu. Tako kot prva, je imela tudi Busheva totalna »vojna proti terorju« obširne posledice – tako na Bližnjem vzhodu, ki je postal žarišče vojne, kot tudi »doma«, na Zahodu, kjer je s pomočjo medijev prevladovala ustrahovalna propaganda, negativno nastrojena proti islamu.

Takoj po 11. 9. 2001 je kongres napovedal resolucijo o uporabi vojaške sile. ZDA je začela aktivni boj proti terorizmu, pod pretvezo uničenja teroristične organizacije Al Kaida in njenega vodje Osame bin Ladna v Afganistanu ter (dve leti pozneje) pod pretvezo iskanja orožja za množično uničevanje, ki naj bi ga Sadam Husein skrival v Iraku.

Busheva administracija, ki je predstavljala desno krilo tradicionalne politične scene v ZDA, je septembra 2001 predstavila strategijo nacionalne varnosti, ki opisuje pravico do uporabe sile v vsakem primeru, ko bo prišlo do »izzivanja ameriške globalne prevlade (hegemonije), ki naj bi bila stalna«, začeli pa so tudi z obsežno ustrahovalno kampanjo, v kateri so Sadama Huseina prikazali kot »neposredno grožnjo ZDA, mu pripisali odgovornost za grozodejstva 11. 9. in načrtovanje novih terorističnih akcij.« (Chomsky, 2005: 20) Zakonodaja, uveljavljena 13. 11. 2001, je predsedniku Bushu kot vrhovnemu poveljniku vojaških sil omogočala, da je lahko brez soglasja kongresa kogarkoli, ki ni državljan ZDA, označil za mednarodnega terorista, ga pridržal za določen čas in podvrgel sodbi vojaški sodišč, izven dosega civilnih sodišč ZDA. Poostreni varnostni ukrepi so obširno kršili temeljne človekove pravice v imenu zagotavljanja varnosti in boja proti terorizmu. Država je igrala ambivalentno vlogo – po eni strani je ščitila človekove pravice do varnosti, po drugi strani pa s

povečevanjem nadzora in legitimnosti represivnih aparatov kršila človekove pravice do svobode. Meja med zagotavljanjem varnosti in omejevanjem svobode je v kriznih situacijah tanka. Ob ustvarjeni vojni atmosferi s strani vladajoče politike in množičnih medijev, polni strahu in panike, se je obenem povečevala propaganda pravice do varnosti, ki je kmalu prevladala nad pravico do svobode. Tako terorizem kot tudi širjenje pooblastil državnih represivnih organov pa sta oba napad na človekove pravice in svoboščine. (Bunič, 2005)

Kot neposredni povračilni odziv na teroristični napad 11. 9. 2001 je ZDA 7. 10. 2001 vojaško napadla Afganistan. Tam se je namreč skrival vrhovni vodja teroristične organizacije Al Kaida, Osama bin Laden, ki je prevzel odgovornost za omenjeni teroristični napad. Washington je neposredno zagrozil talibskemu režimu v Afganistanu in zahteval izročitev Osame bin Ladna. Ko slednji ameriški zahtevi niso ugodili, je Amerika sprožila vojno proti mednarodnemu terorizmu. Bombardiranje Afganistana s strani ZDA in Velike Britanije je nosilo ime »Operacija Trajna svoboda« (Operation Enduring freedom). Na tem mestu gre opozoriti na prefinjeno zlorabo semantike in uporabo skrajnega evfemizma – bombardiranje je bilo poimenovano s pozitivnim imenom, ki v idejnem konceptu ljudi simbolno opravičuje vojne zločine.

Kmalu po začetku bombardiranja se je v Afganistanu začela tudi državljanska vojna, jedro starega talibskega gibanja pa se je preselilo v Pakistan. Leta 2010 so se spremenile razmere na bojišču – afganistanska policija in uporniki so sklenili tihi dogovor o nenapadanju – s tem so talibi prevzeli vietkongovsko doktrino narodnoosvobodilnega boja, Američanom se je zrušila »izhodna strategija«, posledica pa je bilo veliko število žrtev med koalicijskimi silami. Oktobra 2010 je Amerika razširila vojno območje čez Durandovo črto v Pakistan. Število napadov in žrtev se je močno povečalo, poleg vodenih letal so koalicijske sile povečale tudi kopenske napade. Ob navzočnosti Amerike, Nata, plemenskih milic in talibskih upornikov ter spopadov, ki so zaradi slednjih sledili, je Pakistan padel v izredne razmere, iz katerih je izšel kaos vojne, atentati, gverilski napadi in državni udar. (Videmšek, 2011)

1. 5. 2011 so ameriški marinci v okviru hitre vojaške operacije Neptunova puščica (Operation Neptune spear) v »utrdbi« v mestecu Abbottabad v Pakistanu našli in v noči iz prvega na drugi maj usmrtili voditelja Al Kaide Osamo bin Ladna.

Vojna v Afganistanu je bila najdaljša vojna v zgodovini ZDA. Tudi predsedniku Baracku Obami, ki je predsedniški naziv prevzel po Georgu Bushu mlajšemu, ni uspelo vzdržati pritiskov obrambno-orožarskega lobija, ki si želi stanje neprestane vojne. Leta 2014, po 13.

letih vojne, več kot 2.000 ubitih ameriških vojakih, približno 480.000 civilnih žrtvah in popolni destabilizacije regije so ZDA zaključile bojno misijo v Afganistanu. Kljub temu pa je tam ostalo okoli 10.000 ameriških vojakov z namenom urjenja afganistanskih varnostnih sil. Na slovesnosti ob predaji odgovornosti za varnost afganistanskim silam ob koncu ameriške misije v Kabulu je ameriški general John Campbell vojakom Nata opisal dosežke 13-letnega boja proti talibanom in terorizmu v Afganistanu: »Skupaj smo Afganistance dvignili iz brezna obupa in jim dali upanje za prihodnost«. (STA v Večer, 2014)

Boštjan Videmšek in drugi poznavalci vojne na Bližnjem Vzhodu pa opozarjajo, da je kljub razbitju Al Kaide, smrti Osame bin Ladna in zaključku bojne misije s strani ZDA v Afganistanu še vedno divjala državljanska vojna, gospodarstvo in infrastruktura sta bila v celotni regiji uničena, cveteli pa so opijski posli in korupcija. Lokalni oblastniki so bili podkupljeni, državi pa sta vladala revščina in vojni kaos. (Videmšek 2011) Afganistan ima še dandanes do fizične in simbolne regeneracije ter izhoda iz »brezna obupa« še dolgo pot.

Jeseni leta 2002 je Amerika napovedala »da namerava, če bo potrebno, svojo globalno prevlado (hegemonijo) braniti tudi z grožnjo ali uporabo vojaške sile, torej s pomočjo sredstev, v katerih ima suvereno premoč«. (Chomsky, 2005: 32) V duhu zagotovitve dostopov in prevlade nad geostrateškimi območji in energetskimi viri si je ZDA vzela pravico delovati enostransko, vključno z »enostransko uporabo vojaške sile«.

Strategijo Nacionalne Varnosti (National Security Strategy), katere cilj je trajna svetovna prevlada, so leta 2002 pomagali oblikovati podpredsednik Dick Cheney, obrambni minister Donald Rumsfeld in zunanji minister Colin Powell, uradna izjava pa se je glasila: »Naše sile so dovolj močne, da bodo mogoče nasprotnike odvrnile od njihovega nadaljnjega vojaškega razvoja in pričakovanja, da bi izenačili ali celo presegle moč ZDA.«. (prav tam)

Doktrina pojmuje mednarodne norme za samoobrambo, ki jih uveljavljajo Združeni narodi kot nepomembne, oziroma celo ukinja mednarodno pravo, strokovnjak John Ikenberry pa je ameriško deklaracijo opisal kot »veliko strateško usmeritev, [ki] počiva na temeljni opredelitvi ohraniti enostranski svet, v katerem ZDA ne bodo imele enakovrednega tekmeča.« (prav tam)

Imperialna velika strategija ZDA, ki v svoji hegemoniji ne trpi tekmecev ali groženj, je svetu prinesla veliko grožnjo varnosti saj je razdelila svet na ZDA in njene prijateljice ter vse tiste države, ki bi se utegnile ZDA upreti in izzvati njeno gospodarsko in vojaško premoč. Oktobra

2002 je kongres predsedniku Bushu dal dovoljenje, da krene v vojno »zaradi obrambe nacionalne varnosti Združenih držav v borbi s stalnimi grožnjami, ki jih predstavlja Irak« (prav tam, str. 42)

»Imperialna velika strategija ZDA zahteva pravico, da lahko sprožijo »preventivno vojno« po svoji volji,« slednja pa spada v kategorijo vojnih zločinov. (prav tam, str. 33) Chomsky v svojem delu *Prevlada ali preživetje* izpostavi pogoje, ki ustrezajo ameriški neoimperialni logiki ob zasebni neke regije s preventivno vojno:

»Tarča preventivne vojne mora ustrezati vsaj trem pogojem: biti mora tako rekoč brez obrambe, biti mora dovolj pomembna, da je vredna truda, obstajati mora način, kako jo prikazati kot utelešenje skrajnega zla in neposredno grožnjo našemu preživetju. – Irak je izpolnil vse tri pogoje.« (Chomsky, 2005: 40)

Politika je združena začela obsežno ustrahovalno kampanjo. Predsednik George Bush je med drugim izjavil:

»Iraški režim poseduje in proizvaja kemično in biološko orožje. In priti skuša do jedrskega orožja [...] Naše obveščevalne službe so odkrile, da Irak razvija zračna plovila, s katerimi bi lahko kemično in biološko orožje razpršil daleč naokrog. Skrbi nas, da Irak preiskuje načine, kako bi s temi plovili zadel Ameriko.« (Štefančič, 2004)

Prav tako mu je sledil podpredsednik Dick Cheney: »Preprosto rečeno – nobenega dvoma ni, da Sadam Husein poseduje orožje za množično uničevanje.« (Štefančič, 2004) Med politiki pa sta svoje izjave o orožju za množično uničevanje podala tudi zunanji minister Colin Powell: »Vemo, da hoče Sadam Husein obdržati svoje orožje za množično uničevanje in da ga hoče proizvesti še več« (Štefančič, 2004) in obrambni minister Donald Rumsfeld: »Vemo, da je orožje za množično uničevanje tam – predvsem v okolici Tikrita in Bagdada.« (Štefančič, 2004) Busheva administracija je med ljudi želela zasejati strah, ki bi jim omogočil podporo ameriškega ljudstva za ofenzivo na Irak in uspelo jim je – do leta 2003 je tretjina ameriškega prebivalstva verjela, da Irak poseduje orožje za množično uničevanje in predstavlja neposredno grožnjo, čeprav v resnici obveščevalne in preiskovalne agencije tega orožja niso našle. Tudi Chomsky v delu *Prevlada ali preživetje* piše o fenomenu ustrahovalne kampanje na ameriško ljudstvo: »Vladni propagandni napadi so dosegli zaželeni učinek. Samo v nekaj tednih je več kot 60 odstotkov Američanov začelo v Sadamu Huseinu videti 'neposredno grožnjo ZDA', ki jo je treba hitro odpraviti zaradi samoobrambe.« (Chomsky, 2005: 42)

V Ameriki je ustrahovalna propaganda odlično povezala travmo terorističnega napada z vojno v Iraku. Po drugi strani je svet po terorističnem napadu 11. 9. 2001 Ameriki sicer izrazil močno podporo, vendar pa sta, zaradi vsiljevanja podreditvi vojaške premoči ZDA in neupoštevanju mednarodnega prava in javnega mnenja v zvezi z imperialistično vojno v Iraku, svetovna javnost in politična scena v Bushu kmalu videli »hujšo grožnjo miru kot v Sadamu Huseinu.«. (prav tam, str. 34)

Ko preiskovalne in obveščevalne agencije v Iraku niso našle orožja za množično uničevanje, je Busheva administracija predlagala, da bi spremenila formulacijo »preventivne vojne«, ki pravi, da ZDA lahko vojaško posreduje »proti vsem državam, ki že imajo ubijalska orožja v velikih količinah,« in jo nadomestili z ustrežnejšo formulacijo, ki pravi »da bo administracija posredovala tudi proti sovražnim režimom, ki samo nameravajo razviti ali že imajo sredstva za razvoj orožja za množično uničevanje.«. (prav tam, str. 35)

Po svetu se je tako med letoma 2002 in 2003 stopnjevala zaskrbljenost zaradi neomejene uporabe moči ZDA, saj je slednja vztrajala pri prihajajočem napadu na Irak, tudi v primeru, da inšpekcija OZN v Iraku ne bo odkrila orožja za množično uničevanje, ki bi ga lahko izkoristili za pretvezo vojaške intervencije. (Chomsky 2005)

5.4.3. SVET PROTI VOJNI V IRAKU

»Je pobijanje Palestincev dosežek civilizacije? Je bilo zravnanje Faludže z zemljo stvar zahodnjaške norme? Ne gre za abstraktna vprašanja, ampak za premišljevanje o lastni usodi. Je odločitev, da se uprem zmagovitemu nasilju, odgovor na vprašanje o civilizirani družbi? Pustimo pretveze o vnaprejšnjih napadih in preventivnih posegih. Vsi vemo, da gre za pošastne zločine in krivice, ki jih ne more oprati noben whitmanovski pozdrav demokraciji.« (Iztok Osojnik)

Kongres s predsednikom Bushem na čelu ter velika večina medijev sta takoj po napadu zahtevala maščevanje terorizmu v obliki povračilne vojne. Povračilna vojna v Afganistanu je prišla takoj, ko je bila svetovna javnost še v šoku. Pa vendar se je, po tem ko so se srca ljudi pomirila izkazalo, da je svet kljub strahotnemu terorističnemu napadu proti vojni v Iraku, ki sta jo nameravali izpeljati ZDA in Velika Britanija, Bush in Blair ob podpori držav, ki so skupaj z ZDA in Veliko Britanijo osnovale koalicijsko zavezništvo okupacijskih sil. »Politika je prevzela tisto zbledelo tezo, da se moramo odpovedati koščku svobode za večjo varnost –

medtem ko vsa strokovna javnost dokazuje, da iz leta v leto izgubljam tako varnost kot svobodo.« (Bez nec, 2010: 9)

Leta 2003 so mnoge zdravstvene organizacije in organizacije za človekoljubno pomoč svarile, da lahko napad na Irak povzroči humanitarno katastrofo. Različni strokovnjaki in obveščevalne agencije so opozarjali, da lahko vojna na Bližnjem vzhodu poveča grožnjo mednarodnega terorizma in napadov z orožji za množično uničenje. Busheva administracija teh opozoril ni upoštevala.

Bush in Blair sta se odločila uresničiti načrt »globalne varnosti« in »preventivne vojne«. Kljub množičnemu nasprotovanju vojni s strani domače in tuje javnosti, sta se Bush in Blair za okupacijo Iraka odločila prav v imenu ljudstev ZDA in Velike Britanije, vojno pa sta napovedala »v svojem imenu in v imenu svojega boga«. (Bez nec 2010) Tudi pozneje, leta 2005 je George Bush v retrospektivi napade opravičeval z verskega stališča: »Bog mi je rekel naj napadem Al Kaido in napadel sem jo. Potem mi je rekel naj napadem Sadama in napadel sem ga. Sedaj sem odločen da razrešim problem na Bližnjem vzhodu.« (Bush, 2016)

Pozivov proti vojni pa tudi v Sloveniji slovenska vlada ni upoštevala, ki se je prav takrat na vse pretege trudila vstopiti v zvezo NATO in v Evropsko Unijo, s podpisom vilenske deklaracije pa je odobrila invazijo Iraka. V *Časopisu za kritiko znanosti – Osvobajanje Iraka*, je opisano, kako so se ljudje 15. 2. 2003 po celem svetu (tudi v Sloveniji) v obliki množičnih, milijonskih protestov zbrali v prestolnicah sveta in protestirali proti vojni:

»Ljudje so se v šeststotih mestih po svetu povezali proti vojni. V Ljubljani se je zbralo deset tisoč nasprotnikov podjarmljenja človekove svobode, usode in življenja. V Bagdadu je proti vojni že mesece pred invazijo protestiralo milijone Iračank in Iračanov, ki so do zadnjega upali, da odločitev za vojaško posredovanje ne bo prevladala in da se uresničenje Iraka ne bo uresničilo.« (Bez nec, 2010: 7)

V duhu obsežnih protestov po svetu so mediji poročali o dveh opozicijskih supersilah – državni administraciji ZDA, ki je vztrajala pri načrtovanju napada na Irak in svetovnem javnem mnenju, ki je vojni nasprotoval. (Chomsky, 2005) V spremni besedi knjige 9/11 Noama Chomskega Žiga Vodovnik piše o kritiki vojne proti terorizmu s strani profesorja Chomskega:

»Chomsky upravičeno opozarja, da je najboljši način boja ZDA proti terorizmu ta, da Washington v njem preneha sodelovati. Pa vendar so ZDA v fiskalnem letu 2006 v vojaške namene usmerile rekordnih 487 milijard dolarjev [...] Tako seveda ne preseneča, da mnoge pobude za drugačno reševanje tega problema naletijo na gluha ušesa pri političnih elitah ZDA in večine evropskih držav.

Tudi slovenska politična elita [...] še posebno zunanji minister Rupel (zaradi podpisovanja vilenske izjave oziroma laži, ki je dala ZDA »zeleno luč« za roparski pohod), nosi vso moralno odgovornost za sleherno žrtev vojne v Iraku.« (Vodovnik v Chomsky, 2005: 135)

Kljub podpisu vilenske izjave in vstopu Slovenije v koalicijo, pa je takratni predsednik republike Slovenije Janez Drnovšek preudarno spregovoril o napadu na Irak:

»Če ne bo civilnih žrtev, če bo razorožitev Iraka hitra, bo svetovna javnost presodila, da so imeli prav Američani in Britanci. Če bo veliko žrtev, če bo destabilizirana širša regija, če bo več terorizma in če se bo položaj v svetu poslabšal, pa se bo pokazalo, da so imeli prav tisti, ki so svarili pred vojno.« (Vodovnik v Chomsky, 2005: 136)

19. 3. 2003 je Amerika na način vojaške doktrine hitrega in učinkovitega napada »Šok in strahospoštovanje« (Shock and awe) napadla Irak, pod lažno pretvezo iskanja orožja za množično uničevanje, ki naj bi ga posedoval iraški predsednik Sadam Husein.

Aprila 2003 je Huseinovo mesto Tikrit padlo v roke koalicijskih sil, uničen pa je bil tudi Bagdad, simbolno središče islamskega sveta. Da bi razbili enotno narodno identiteto Iračanov, so Združene države, na podlagi etnične in sektaške pripadnosti, uradno razdelile Irak na tri dele: severno kurdistansko regijo, južno šiitsko regijo in osrednjo sunitsko regijo. V *Časopisu za kritiko znanosti* pišejo: »Paul Bremer, ki ga je Busheva administracija imenovala za civilnega guvernerja Iraka, je razpustil iraške oborožene sile in varnostne sile« (Bez nec 2010: 113), kar je vodilo v sektaško nasilje, država pa je padla v gverilsko vojno. Med drugimi so se tudi odpuščeni iraški vojaki po etničnem ključu pridružili milicam. Nekdanji vojaki in oficirji Huseinovega režima, ki je bil sicer sekularističen, so tvorili operativno jedro islamističnih sunitskih milic. Zaradi močnega odporniškega gibanja proti okupatorjem, ki so ga sestavljali civilisti in, takrat že razpuščena, iraška vojska, je administracija ZDA odločila, »da bo vse vrste upora proti okupatorju obravnavala kot teroristične akcije ter jih povezala z doktrino Al-Kaide«. Vojna opozicijsko naravnanih milic je v letu 2004 dosegla vrhunec, junija 2004 pa so Združeni narodi omogočili oblikovanje iraške vlade pod okupacijo ter Iraku obljubili konec okupacije v letu 2005. Medtem so v okviru vojaške intervencije z imenom »Rdeča zarja« (Operation Red dawn) decembra leta 2003 v mestu Ad-Dawr blizu mesta Tikrit, v njegovem skrivališču našli Sadama Huseina – iskano tarčo številka 1. Jeseni leta 2006 ga je na posebnem sodišču v Bagdadu tranzitna vlada Iraka (postavljena na oblast s strani koalicijskih sil) obsodila na smrt z obešenjem zaradi zločinov proti človeštvu, pozimi leta 2006 pa so eksekucijo tudi izvedli. Odmeven zločin nad človeštvom pa je bilo s strani Amerike tudi popolno uničenje upornega Iraškega mesta Faludže, ki ga je ameriška vojska sistematično

»počistila«. Leta 2007 je v Iraku vladal lažni mir podnevi in pa kaos vojne ponoči – podnevi je potekal ameriški nadzor in občasni gverilski napadi na ameriške sile, ponoči pa je divjala (državljska) vojna med uporniškimi sunitskimi in šiitskimi skupinami. Prva tarča sunitških upornikov oziroma iraške veje Al Kaide je bila iraška policija, ki so jo urile ameriške koalicijske sile. Gverilska vojna med suniti in šiiti se je do leta 2010 razvila v državljansko vojno. Iraška vojna je terjala več kot 1,2 milijona smrtnih žrtev in vsaj 5 milijonov sirot, Amerika pa se je iz Iraka umaknila po nekaj več kot 7 letih – med letoma 2009 in 2010. Oblast je takrat pripadla šiitom, ki je marginalizirala sunitite, slednje pa je bil eden izmed povodov za nadaljevanje državljanske vojne med suniti in šiiti. Odnos Američanov do Iraka je bil podoben odnosu starih kolonialnih vojsk do koloniziranih držav, ki se je iz slednje po uničenju države umaknila. Kopenska in letalska okupacija Iraka, med katero so okupacijske sile uporabile tudi bombe z napalmom, orožja z belim fosforjem in z osiromašenim uranom, so popolnoma uničila državo, porušila iraški gospodarski, zdravstveni in izobraževalni sistem ter privedla do vseobsegajoče humanitarne krize, od katere si Irak ni opomogel. »Osvoboditev Iraka« in »izvažanje demokracije« je bilo v resnici »posilstvo« nad tradicionalnimi družbenopolitičnimi ureditvami, uničenje nekoč trdne države in napake Amerike po padcu Sadama Huseina pa so vodili v obsežno državljansko vojno in prebujanje skrajnih džihadističnih skupin. Nekoč trdna sekularna država je postala »tematski park« islamskega fundamentalizma. Irak, država, ki sodi med najbogatejše po naftnih rezervah na svetu, je postal peskovnik svete vojne. (Videmšek 2011) V delu *Vojna terorja* Boštjan Videmšek povzema profesorja Michaela Schwartza, ki opisuje, kako je Ameriki v iraški »Vojni brez konca« uspelo vzpostaviti strateški nadzor nad energetskimi viri na Bližnjem vzhodu ter izsiliti nasilno ekonomsko tranzicijo iz Huseinove socialistične diktature v »svobodni« neoliberalni trg. (Videmšek 2011)

5.5. PORAST EVFEMIZMOV V »VOJNI PROTI TERORJU«

V času po terorističnem napadu na WTC in Pentagon se je, poleg negativne predstave o islamu in Bližnjem vzhodu, v množičnih medijih začel pojavljati tudi (rastoč) fenomen evfemizmov, zaskrbljujoča praksa diskurza, s katero so zahodni mediji na ravni pomenoslovja »opravičevali« vojno proti terorizmu.

Vsak jezik je poln evfemizmov oziroma olepšav. Najpogostejši evfemizmi se dotikajo tematike spolnosti, alkoholiziranosti in pa nasilja. V času zadnje generacije se stopnja

evfemizmov vse bolj večja, iz množičnih medijev pa se širi na splošno govorico kulture ter s tem na celoten pomenski, simbolni sklop, ki predstavlja neko besedo ali besedno zvezo. Jezik postaja vse mehkejši in posledično maskira resnične pomene za določenimi besedami. Primer je evolucija besedne zveze, ki opisuje skrajno točko, ki jo je človek zmožen prenesti v stresni (bojni) situaciji, je končna točka na kateri organizem pod skrajnim stresom odpove ali pa se zlomi. V prvi svetovni vojni se je takšna situacija imenovala »shell shock«. Ime je neposredno poimenovalo vojno psihozo oziroma skrajno vojno travmo. Takšna preprosta, direktna besedna zveza, je ustrezala tudi semantiki, pomenu za besedo, ki je vzbujal negativne konotacije stresa, izčrpanosti, vojnega kaosa in travme. Do časa druge svetovne vojne, se je taista situacija preimenovala v mehkejši izraz »battle fatigue«, ki je pomenil vojno otopelost oziroma vojno izčrpanost. Izraz se je kmalu preimenoval v sterilni, klinični izraz »operational disorder«. Besedna zveza je vzbujala vtis robotske nefunkcionalnosti v boju in v okviru pomenoslovja ni več puščala tolikšne negativne konotacije kot predhodni izrazi. Slednji izraz pa se je nazadnje preimenoval v skorajda (pre)dolg, robotski izraz, ki ga poznamo dandanes; »post traumatic stress disorder« (PTSD) in ki pri ljudeh ne vzbuja več nikakršnih občutij.

V množičnih medijih se je ob tematiki vojne proti terorju začela prikazovati opozicija v načinu pisanja oziroma govora. Po eni strani je bila v medijih prisotna groba, militantno nastrojena, diskriminatorna retorika v primeru Drugih; islamskih teroristov, talibanov in skrajnežev, po drugi strani pa je bil opazen porast evfemizmov za »svoje«, ameriške in evropske, vojaške intervencije in nasilje. Množična uporaba evfemizmov je vodila v popolno zlorabo semantike oziroma pomenoslovja.

Primeri evfemizmov oziroma olepšav, ki so nastali v vojni proti terorizmu, se kažejo v naslednjih diskurzivnih praksah, ki so v množičnih medijih že uveljavljene. Beseda mučenje se je preimenovala v besedno zvezo »trša zasliševalna tehnika«, nasilna vojaška okupacija se imenuje »stabilizacija regije«, uničevanje lokalnih kulturnih vrednot v okupiranih deželah je poimenovan z besedno zvezo »uvoz demokracije«, beseda umor, ki vsebuje skrajno negativno konotacijo se je preimenoval v mehak izraz »nevtralizacija sovražnika«, uničenje upornega mesta pa se je preimenovalo v »čiščenje« upornega mesta .

6. EVROPA

6.1. EVROPSKA POLITIKA V ČASU TERORISTIČNEGA NAPADA

Kljub visokoletečim, »uradnim« ciljem Evropske unije, med katere spadajo spoštovanje človekovih pravic, pluralizem, strpnost, solidarnost, demokracija in pravna država, pa Tomaž Mastnak opozarja, da je prav zmaga liberalizma v hladni vojni prinesla »globalno dehumanizacijo«. (Mastnak, 2016) V zadnjih letih se znotraj evropske politične scene pospešeno odvijajo procesi rasizacije in fašizacije. Rasistične in paramitilaristične skrajno desne politične stranke postajajo del evropskega parlamenta in drugih institucij odločanja, volilni rezultati pa se jim vidno izboljšujejo, saj je njihov fašistični in rasistični diskurz zamaskiran s sklicevanjem na patriotizem in »dobri nacionalizem«. Mastnak v delu *Liberalizem, fašizem, neoliberalizem* piše: »Kar se kaže kot vračanje fašizma in nekaterim tu in tam tudi kot ponavljanje zgodovine, je dejansko del liberalistične mobilizacije resursov.« (Mastnak, 2015: 144) Prav liberalizem, oziroma njegova višja, sodobna stopnja neoliberalizem na eni strani širita dehumanizacijo, na drugi strani pa vodita politično razlaščenje ljudstva. Ob ponovni legitimizaciji in preporodu rasizma pa gre opozoriti tudi na fenomen diskurza – vzporedno s pojavom rasizma je bil pojem rasizma iz političnega besednjaka izgnan. (Velikonja, 2015)

Poleg fenomena diskurza v okviru rasističnega besednjaka je neoliberalizem tudi v širšem smislu »odplaknil demokratični politični jezik in spral demokratično imaginacijo ter demokracijo od znotraj izpraznil.« (Mastnak, 2015: 145) Ljudstvo je pod vplivom neoliberalističnega uma razdejavano, Mastnak pa polemizira z vprašanjem, ali je slednje posledica tega, da ljudstvo ostaja v demokratični formi političnega življenja, medtem ko se vse odločitve sprejemajo tam, kjer ljudstva ni, torej na »praznem mestu oblasti«. S tem, ko je liberalizem posvojil »kapital«, ekonomijo, je prišlo do poenotenja ekonomskega in političnega jezika. Mastnak je neoliberalizem označil kot »liberalistično posvojitve ekonomije in zato kot totalizacijo liberalizma«, ključni element neoliberalizma pa je prav »jezikovno poenotenje leksikalnega in semiotičnega registra liberalne demokracije in kapitala«. (Mastnak, 2015: 147)

V današnji evropski politiki populistične skrajno desne stranke, ki reproducirajo rasistične diskurze, postajajo vse bolj številčne (z vse večjo bazo volivcev) in legitimne v Evropi ter so

prestopile vrata Evropskega parlamenta že nekaj let pred napadom na Charlie Hebdo in begunsko krizo v letu 2015. O posledicah vstopa skrajno desnih populističnih strank v Evropski parlament piše tudi Zarja Protner v članku *Populistične skrajno desne stranke v evropskem parlamentu – pohod na Evropo*, ki je bil objavljen v *Časopisu za kritiko znanosti*:

»Skrajno desne stranke, ki cvetijo v Evropi in prestopajo vrata EP, majo tisti model evropske demokracije, ki temelji na enakosti, človekovih pravicah, solidarnosti in socialni pravičnosti. Kot je dejal Michael Pivot iz Evropske mreže za boj proti rasizmu (ENAR), političnim skupinam s poslanci, ki v svojih diskurzih spodbujajo rasizem in sovraštvo, ne bi smeli dopustiti, da postanejo legitimen politični glas. In nikakor ne v imenu demokracije.« (Protner, 2015: 181)

Mastnak delo *Liberalizem, fašizem, neoliberalizem* zaključuje z mislijo, da v današnji evropski politiki politična enotnost postaja vrhovna zapoved: od zloglasnega slogana »kdor ni z nami, je proti nam« do opozicijskega globalnega slogana »vsí smo« to ali ono. Mastnak pravi, da imamo »pluralistični enostrankarski sistem, nekak kompromis med nacističnim enostrankarstvom in liberalističnim večstrankarstvom«. (Mastnak, 2015: 159) V današnji verziji političnega modela je ljudstvo socialno razbito ter politično likvidirano, »politična reprezentacija je razgrajena v periodično uporabljanje demokracije«, država kot javna oblast je demontirana, nasproti pa stoji »represivni aparat za zagotavljanje pogojev za reprodukcijo vladajočega političnoekonomskega sistema« ter oblast nadsacionalnih korporacij. Mastnak svari: »Permanentno izredno stanje postaja nova normalnost.«. (Mastnak, 2015: 159)

6.2. MUSLIMANSKA SKUPNOST V EVROPI

V Zahodni Evropi živi od 15 do 20 milijonov muslimanov, ki jih evropske države poskušajo integrirati ali pa nasilno asimilirati v svojo družbo in kulturo. Primer slednjega je prepoved nošenja naglavnih rut v Franciji. Velika večina muslimanske skupnosti v Evropi je v ekonomskem smislu vključena v zahodno družbo, v političnem in kulturnem smislu pa ne. (Pašić, 2006)

Muslimani na Zahodu se spopadajo s trojno identiteto: biti musliman, lojalen državlján države, v kateri živi in pripadnik etnične skupine, kateri pripada. Posledično so razvili tri načine strategije prilagoditve. Asimilacija pomeni popolno zanikanje lastne identitete ter poskus »zlitja« z novo kulturo, integracija pomeni proces prilagoditve okolici s hkratnim ohranjanjem lastne identitete, tretja strategija pa je segregacija, ki pomeni zavestno izolacijo

od »nove« kulture z namenom ohranitve lastne identitete in tradicije. Ahmed Pašić integracijo imenuje »poskus simbioze dveh različnih vrednostnih sistemov in spoštovanje sekularizirane moderne zahodne družbe«, pri segregaciji pa opozarja, da se slednja lahko razvije v radikalno obliko zaščite lastne kulture, je destruktivna oblika strategije preživetja, saj »med drugim predvideva tudi nasilje kot način boja za lastne cilje«. (Pašić, 2006: 14) V svojem delu *Islam in moderni zahod* piše: »Temeljna razlika med njimi je v tem, da integracija predstavlja vzajemno delovanje kultur, tako migrantske kot kulture 'sprejema', medtem ko asimilacija in segregacija predpostavljata le enostransko delovanje.« (Pašić, 2006: 14)

Na kratko se bom dotaknila statusa muslimanov v treh najštevilčnejših evropskih državah, Franciji, Nemčiji in Veliki Britaniji, v katerih številčno živi tudi največ muslimanov. V zadnjih letih se kot odziv na življenje muslimanov na Bližnjem Vzhodu ter marginaliziranost muslimanov v zahodnih družbah, v Evropi in Ameriki širijo vse bolj ekstremne interpretacije islama. (Pašić, 2006)

6.2.1. VELIKA BRITANIJA:

V Veliki Britaniji je približno 4 % populacije muslimanske. Muslimani, večinoma ekonomski migranti, sestavljajo heterogeni mozaik v verskem in etničnem smislu, za islam v Veliki Britaniji pa je značilna visoka stopnja aktivizma na verskem, političnem in šolskem področju. Velika Britanija deluje na način integracijske politike za muslimane v svoji državi, leta 2005 pa je bil sprejet tudi zakon proti verskemu sovraštvu. (Pašić, 2006)

7. julija 2005 so tri bombe eksplodirale na londonski podzemni železnici in ena na avtobusu, povzročile so smrt 55 ljudi, postavili pa so jih štirje muslimani, sicer britanski državljani. V treh dneh po napadu, se je zgodilo 185 verbalnih in fizičnih (povračilnih) napadov na muslimane, eden izmed njih se je končal celo s smrtno žrtvijo, ko so mladeniči do smrti pretepli mimoidočega muslimana. Po mnenju strokovnjakov se lahko posledice napada, ki jih čutijo muslimani v Veliki Britaniji primerjajo z odzivom Američanov na 11. september. (Pašić, 2006)

Muslimani v Veliki Britaniji večinoma živijo v strnjenih skupnostih in ustvarjajo geto, pogosto so žrtve diskriminacije v javnem življenju in medijih, po 11. septembru 2001 pa se je zgodilo več kot 300 povračilnih napadov na muslimane. Nadaljnja vojna v Iraku, ki jo je

Velika Britanija v celoti podpirala, je še dodatno okrepila strah, jezo in sovražstvo do ZDA in VB, pri britanskih muslimanih. (Pašić, 2006)

6.2.2. FRANCIJA:

V Franciji je približno 10 % prebivalstva muslimanov, država pa deluje na način agresivne asimilacije muslimanov (in drugih priseljencev) v francosko družbo oziroma na način kontradiktorne integracije – po eni strani zakonska prepoved nošenja naglavnih rut v šolah, po drugi strani pa financiranje gradnje islamskih molilnic ... Ahmed Pašić v svojem delu opisuje odnos francoskega prebivalstva do muslimanske manjšine:

»V odnosu francoske večine do muslimanske manjšine je zaznati več antimuslimanskega rasizma, kot v VB, kar je posledica tega, da so bili Francozi že zaradi svojega geopolitičnega položaja bolj dejavni v stoletja dolgem spopadu med Zahodom in islamskim svetom. Francoski model enotne republikanske države nudi muslimanski skupnosti manj možnosti za razvoj kolektivne identitete kot britanski model liberalne multikulturalnosti.« (Pašić, 2006: 15)

Dober poznavalec situacije v Franciji, dr. Drago Karl Ocvirk, meni, da je pojem asimilacije neprimeren in zavajajoč, saj sta vprašanji narodnosti in religije različni temi. Muslimani alžirskega in tunizijskega porekla, ki so rojeni v Franciji se že imajo za Francoze, nekaj drugega pa je vprašanje religije. A. Pašić v svojem delu citira dr. Ocvirka:

»Francoska vlada ne želi iz muslimanov narediti ateistov, brezvercev ali kristjanov, ampak od muslimanov brezpogojno zahteva dvoje: sprejemanje demokratičnega družbenega okvira in sprejemanje razuma kot zadnjega razsodnika v družbenih zadevah. To so tako imenovana republikanska načela, od katerih Francija ne bo odstopila. Na tej ravni pa se bje sam boj med muslimani samimi: eno so za sprejem republikanskih načel, drugi pa vztrajajo pri tako imenovanih islamskih tradicionalnih vrednotah.« (Pašić, 2006: 16)

Desne stranke v Franciji zagovarjajo t. i. republikansko različico islama. Nacionalna fronta, desno usmerjena parlamentarna stranka v Franciji, ki jo že dolgo let vodi nacionalist Jean-Marie Le Pen na primer ostro nasprotuje priseljevanju tujih delavcev, poleg tega pa želi vzdrževati strogo ločnico med državo in vero; imami naj bi se šolali v Franciji in govorili francosko, pa tudi pridige naj bi se odvijale v francoskem jeziku. (Pašić, 2006)

6.2.3. NEMČIJA:

Število muslimanov v Nemčiji hitro narašča. Danes v Nemčiji živi približno 4 milijone ekonomskih in političnih islamskih migrantov. Po mnenju strokovnjakov je Nemčija najmanj storila za integracijo muslimanov v svojo družbo, saj so mnogi brezposelni, neizobraženi, posledično pa se spopadajo tudi z vsestransko neintegriranostjo. Muslimanska manjšina se nahaja na dnu ekonomske lestvice, poleg tega pa je koncept nemškega etničnega nacionalizma Blut und Boden do nedavnega (do leta 2000) celo onemogočal, da bi muslimani in drugi priseljenci pridobili državljanstvo. Etnični nacionalizem zagovarja tezo, da je pripadnost naciji podedovana, ne pa izbrana, zato so imeli muslimani v Nemčiji status tujca. A. Pašić v delu *Islam in moderni zahod* opisuje posledice marginaliziranosti muslimanov v Nemčiji:

»Posledica je bila getoizacija in homogenizacija muslimanske populacije v Nemčiji. Priseljenci [...] so po zakonu dolžni plačati davke in spoštovati zakone, vendar hkrati nimajo pravice voliti ali biti izvoljeni na lokalnih volitvah. [...] Poleg državnega etnocentrizma je pristotna tudi močna ksenofobičnost Nemcev do muslimanov.« (Pašić, 2006: 64)

Čeprav ustava zagotavlja svobodno izpovedovanje vere in ni tako sekularno usmerjena kot Francija, nemško prebivalstvo moti, da v večini mošej pridige izvajajo v tujih jezikih, poleg tega pa so tudi mnogi politiki v preteklosti že pozvali muslimane, naj povečajo napore za integracijo v nemško družbo. V zadnjih letih je med muslimani v Nemčiji moč opaziti naraščajoči trend večjega poudarjanja islamske identitete. »Trend je posledica krepitve islamskega aktivizma na mednarodni ravni, a tudi kolektivne frustracije zaradi marginalnega položaja v nemški družbi.« (Pašić, 2006: 65)

6.3. NAPAD NA UREDNIŠTVO SATIRIČNEGA ČASOPISA CHARLIE HEBDO 7. 1. 2015

Časopis Charlie Hebdo s sedežem v Parizu izhaja v 25 državah in 6 jezikih ter je ena bolj znanih satiričnih evropskih revij, ki je z objavami preroka Mohameda tudi v preteklosti že povzročila jezo, razburjenje in grožnje s strani muslimanskih skrajnežev. Tamara Kajtazovič v članku *12 mrtvih v napadu na francoski časopis*, ki je v *Mladini* izšel 7. 1. 2015, povzema diplomatskega urednika časnika The Guardian Juliana Borgerja: »Julian Borger je za Guardian dejal, da ima Charlie Hebdo dolgo zgodovino norčevanja iz islama, zaradi česar so jim že grozili – vendar se je revija odzvala s še bolj kontroverznimi vsebinami, pri čemer je 'kljubovala omejitvam verske občutljivosti in politične korektnosti'.« (Kajtazovič, 2015)

Že novembra 2011 je bila na pisarne odvržena bomba, ki jih je popolnoma uničila, zaposlenim so grozili s smrtjo, vdrli pa so tudi na spletno stran revije. Napad je bil odziv na posebno številko revije, ki je bila poimenovana »Charia Hebdo«, gostujoči urednik je bil prerok Mohamed, njegova karikatura na naslovnici pa je bralcem grozila »s stotimi udarci biča, če ne umrejo od smeha«. (Kajtazovič, 2015)

7. 1. 2015 je Francijo pretresel teroristični napad. Dva zamaskirana moška sta v sredo, 7. 1. 2015 zjutraj napadla pariške pisarne francoskega satiričnega tednika Charlie Hebdo. Napadalca, sicer francoska državljana, sta bila z Al Kaido v Jemnu povezana brata Cherif in Said Kouachi ter sta na strelskem pohodu s kalašnikovkami ubila 12 ljudi – glavnega urednika časopisa Stephana Charbonniera, 3 karikaturiste in druge novinarje. Vdrli sta v pisarne časnika, kjer je potekal sestanek uredništva, med streljanjem pa sta vzklikala »Alahu akbar« (bog je velik) in ponavljala, da hočeta »maščevati preroka«. Med begom sta ustrelila policista. Napadalca sta bila očitno dobro obveščena o rutini časnika Charlie Hebdo, saj sta vedela, da ob sredah dopoldan poteka uredniški sestanek, poleg tega pa v stavbi takrat ni mnogo drugih ljudi.

9. 1. 2015 je severno od Pariza policija obkolila napadalca, odgovorna za napad na uredništvo. Slednja sta se zatekla v tiskarno v industrijskem območju kraja Dammartin-en-Goele in zajela talca – uslužbenca v tiskarni. Policija je območje obkolila in zaprla. Z napadalcema je vzpostavila dialog za mirno rešitev položaja, a slednja naj bi dejala, da želita »umreti kot mučenika«. Sprožila sta spopad z varnostnimi silami in bila pri tem ubita. Talec je bil rešen nepoškodovan, v akciji pa je bil ranjen policist.

6.4. RETORIKA PO TERORISTIČNEM NAPADU

6.4.1. ODZIV VLADAJOČE POLITIKE V EVROPSKI UNIJI

»Je sious Charlie.«

Ker sta bila napadalca na begu, je francoska vlada takoj po napadu uvedla najvišjo stopnjo varnostne pripravljenosti v Parizu in okolici, poostrila varnostne ukrepe, francoski predsednik François Hollande pa je oboroženi strelski napad v prvem odzivu označil za teroristično dejanje in povedal, da je Francija že aktivirala protiteroristični načrt. Poudaril je, da bodo

napadalca preganjali tako dolgo, dokler ju ne bodo privedli pred roko pravice. »Pokazati moramo, da smo enotna država,« je še dejal Hollande. (STA, 20. 6. 2016) V nagovoru narodu je francoski predsednik poudaril tudi, da dejanja »islamističnih fanatikov v zadnjih dneh nimajo ničesar skupnega z islamsko vero.« (STA, 20. 6. 2016) V primerjavi z Bushevim *Nagovorom narodu* iz leta 2001 je bil diskurz francoskega predsednika veliko bolj objektiven in zadržan, omenil je celo, da terorističnega napada ne moremo povezovati z islamsko religijo. Takšen diskurz s strani predsednika Hollanda je bil pričakovan, saj slednji zavzema socialdemokratsko pozicijo v političnem spektru. Po drugi strani pa drugi vodilni evropski politiki v svojih izjavah po terorističnem napadu niso bili tako zadržani kot francoski predsednik. Vodilni evropski politiki so govorili o barbarskem dejanju, na piedestal pa so postavljali »naše« pravice in vrednote, vrednote zahodne civilizacije, pravico do svobode govora in svobode medijev. Tako se je, podobno kot po terorističnem napadu v New Yorku, tudi po napadu v Parizu v evropskih medijih začela pojavljati polarizacija – med »našo« kulturo, ki je polna vrednost, pravic in svoboščin in pa »tuj« kulturo islama, ki želi te civilizacijske pridobitve izničiti.

Na napad v Parizu so se odzvali vsi svetovni voditelji, ostro pa ga je obsodil tudi Varnostni svet ZN ter opozoril, da so vsakršna teroristična dejanja kriminalna dejanja, ki nimajo opravičila. Generalni sekretar ZN Ban Ki Moon je o napadu dejal: »Šlo je za grozljiv hladnokrven zločin, ki nima opravičila. Bil je tudi napad na temelj demokracije, na medije in svobodo izražanja. Ta grozljiv napad želi deliti in ne smemo dovoliti, da pademo v to past. To je trenutek za solidarnost po svetu. Skupaj se moramo postaviti za svobodo izražanja in strpnosti pred silami delitve.«. (STA, 20. 6. 2016)

Med prvimi se je na napad odzval britanski premier David Cameron, ki je napad označil za »odvratno dejanje«. Predsednik evropske komisije Jean-Claude Juncker je napad označil za »nesprejemljivo in barbarsko dejanje«, obsodbam napada in izražanju sočutja pa sta se pridružili tudi nemška kanclerka Angela Merkel in ZDA. Ameriški predsednik Barack Obama je v pisni izjavi dejal: »Francija je najstarejša zaveznica Amerike in stoji ZDA z ramo ob rami v boju proti terorizmu, ki ogroža našo skupno varnost v svetu.«. (STA, 20. 6. 2016) Odziv ameriškega predsednika je zanimiv, saj je namesto odziva na enkratni tragični dogodek sliko takoj razširil ter impliciral na obširni boj proti terorju, njegov diskurz pa tudi neposredno prikazuje sliko razklanega sveta – »svet« terorizma nasproti »svetu«, ki se proti terorizmu bori. Neposredno je k boju proti terorizmu pozval tudi predsednik Evropskega sveta Donald Tusk, ki zavzema »desno«, natančneje neokonservativno politično pozicijo v evropski

politiki, ki je znana po poudarjanju »naših« vrednot ter delitvi sveta na »nas« in »druge«. Napad je Tusk v subjektivni retoriki označil za brutalen napad na temeljne vrednote, na svobodo izražanja, ki sta steber »naše demokracije« ter pozval: »Boj proti terorizmu v vseh njegovih oblikah se mora neomajno nadaljevati.« (STA, 20. 6. 2016)

Na drugi strani pa je predsednik Evropskega parlamenta Martin Schulz, ki pripada politični stranki Evropskih socialistov, po napadu pozval k preudarnosti, odločnosti ter pozval državljane, da skupno branijo evropske vrednote: »Mi Evropejci bomo vedno branili naše vrednote, svobodo medijev in izražanja, strpnost ter vzajemno spoštovanje, ki so bile tarče današnjega napada.« (STA, 20. 6. 2016)

V Sloveniji sta se poleg predsednika vlade Mira Cerarja, ki je napad opisal kot »nezaslišano teroristično dejanje, uperjeno proti svobodi medijev, eni ključnih civilizacijskih pridobitev«, na napad odzvala tudi predsednik države Borut Pahor, ki je napad označil za »zavrženo dejanje zoper temeljne vrednote sodobne civilizacije«, ki mora biti deležno najostrejših obsodb vsega svobodnega in miroljubnega sveta, ter slovenski zunanji minister Karl Erjavec, ki je dejal, da napad »kaže, kako je varnost lahko zelo relativen pojem« in da se moramo vsi skupaj »skozi dialog zavzemati za miroljubno politiko«. (STA, 2015)

Napad sta obsodila tudi francoska islamska skupnost, ki je opozorila, da kriminalno dejanje ni v skladu z islamskim naukom, in Francoski svet muslimanov, ki je napad označil za barbarsko dejanje izrednih razsežnosti. Mednarodna organizacija za človekove pravice Amnesty International je napad v Parizu označila za veliko človeško tragedijo, visoki komisar Združenih narodov za človekove pravice Said Rad al Husein je poudaril, da je svoboda izražanja ključni steber vsake demokratične družbe, ter posvaril, da bi lahko skrajneži glede na naraščajočo sovražnost do tujcev v Evropi napad izrabili za lastne namene: »Če dopustimo, da ta napad podžge diskriminacijo in predsodke, gremo na roke skrajnežem, ki želijo povzročiti razdor med različnimi verami in družbami.« (STA, 2015)

Vatikan je poudaril, da je poleg števila žrtev pretresljivo tudi dejstvo, da je bila napadena svoboda medijev, Papež Frančišek pa je sprejel delegacijo francoskih muslimanov, s katero je vzpostavil diskurz o »vitalnosti dialoga med islamom in krščanstvom«. (Podkrižnik, 2015)

Na napad v Parizu se je množično odzvala tudi svetovna javnost. Mnogo združenj novinarjev, tudi Društvo novinarjev Slovenije, so izkazali svojo ogorčenost nad dogodkom. Organizacija

Novinarji brez meja je teroristični napad označila za črni dan za svobodo medijev v Evropi. (STA, 2015)

Svetovna javnost ter evropski mediji so napad na satirični časopis skupno označili kot napad na pravico do izražanja in svobode govora. V mnogih francoskih mestih so se »na poziv sindikatov, medijev in političnih strank začela zborovanja v spomin na žrtve napada«. (STA, 20. 6. 2016) Zborovanja so potekala pod sloganom solidarnosti do žrtev napada, ki se je glasil »Je suis Charlie« (Jaz sem Charlie).

Svojevrsten fenomen so predstavljala tudi socialna omrežja, ki so jih po vsem svetu preplavili solidarnostni napisi »Je suis Charlie«, ljudje pa so si v znak sočutja ozadja profilnih slik na socialnih omrežjih simbolično pobarvali z barvo francoske zastave. Kot vedno pa se je tudi v tem primeru na svetovnih socialnih omrežjih kmalu pojavil nasprotni tok. Večina evropske javnosti je sočutno barvala svoje slike profila v barve francoske zastave, vse pogostejši pa je bil kritičen in ciničen odziv uporabnikov socialnih omrežij na prvotni, sočutni ter enostranski odziv. Na omrežjih je bilo hitro izpostavljeno dejstvo, da svetovna javnost vidi tragedijo le ob napadu na ljudi ene od metropol Evrope, medtem ko teroristična organizacija Islamska država izpeljuje mnoge teroristične napade tudi drugod po svetu (v mnogih afriških državah, Libanonu, Turčiji, Siriji, Iraku), pa vendar se zdi, da so ti napadi »manjvredni«, celo prezrti v evropskih medijih. K takšnemu kritičnemu razmišljanju poziva tudi Noam Chomsky, ki zagovarja dejstvo, da so si prav vsi zločini enakovredni.

Po tem, ko sta bila 9. 1. 2015 napadalca locirana ter v strelskem spopadu s policijo ubita, je francoski predsednik Hollande javno pohvalil francoske varnostne sile ob učinkovitem posredovanju v zadnji epizodi lova za storilcema terorističnega napada.

12. 1. 2015 se je v Parizu odvil množičen, milijonski shod v znak solidarnosti z žrtvami terorističnega napada ter v znak podpore svobodi govora. Shoda so se udeležili številni evropski voditelji, med drugim premier Velike Britanije David Cameron, premier Italije Matteo Renzi ter nemška kanclerka Angela Merkel. Francoski predsednik je francosko ljudstvo pozval naj se pridruži shodu ter se tako simbolno zavzamejo za svobodo, demokracijo in pluralizem. (STA, 2015)

V nedeljo so se v Parizu sešli notranji ministri enajstih evropskih držav, pridružil se jim je tudi ameriški pravosodni minister Eric Holder, na sestanku pa so razpravljali o ukrepih za boj

proti terorizmu. Govorili so o spremembah schengenskega režima, krepitvi varnosti za zunanjih mejah Evropske Unije ter izmenjavo podatkov o letalskih potnikih. (Sajovic, 2015)

Teden dni po napadu je izšla naslednja številka časopisa tednika Charlie Hebdo, povpraševanje pa je bilo tako veliko, da so morali založniki naklado z rednih 60.000 izvodov dvigniti na več kot pet milijonov izvodov. Končno število prodanih izvodov je bilo več kot 7 milijonov. Na naslovnici prve izdane številke po napadu je provokativna karikatura jokajočega muslimanskega preroka Mohameda, ki v rokah drži sloviti napis »Je suis Charlie« (Jaz sem Charlie), nad njim pa napis »vse je oproščeno«.

6.4.2. ODZIV REPREZENTATIVNIH SLOVENSКИH MEDIJEV

V slovenskih medijih se je po terorističnemu napadu v Parizu leta 2015 pokazal diskurz, nekoliko drugačen, oziroma bolj politično in ideološko razklan od tistega, ki smo mu bili priča ob opisovanju terorističnega napada na WTC v New Yorku leta 2001. Leta 2001 je bila med mediji, ki predstavljajo »levo« ali »desno« ideološko pozicijo izjavljanja, opazna razlika v obsežnem opisu pri »levih« in »sredinskih« ali manku opisa geopolitične konstelacije ter širše družbene slike pri »desnih« medijih. Medtem ko sta ameriška in svetovna politika teroristični napad enačila z začetkom vojne, sta v slovenskih medijih »sredinski« časopis Delo, ter »leva« medijska pozicija z reprezentativnim časnikom *Mladina*, napad umerjeno in objektivno imenovala »teroristični napad« in slednjega nista vnaprej povezovala z dejanjem vojne. Marcel Štefančič jr. je sicer pisal o vojni, vendar pa lahko iz njegovega sloga razberemo cinizem za takšnim diskurzom. Po napadu, ki nam je veliko bližje, pa se je v slovenskih medijih pojavila drastična, celostna razlika v diskurzu, v poročanju in polemiziranju o napadu na Charlie Hebdo. Kritika je v obeh opozicijskih medijih - *Mladini* in *Demokraciji* - dosegla vrhunec, vendar pa je bil fokus na katerega se je kritika nanašala, popolnoma drugačen.

»Leva« medijska pozicija, s svojim reprezentativnim časnikom *Mladina*, je leta 2015 ostro kritizirala uporabo strategij nadzora kot načina boja proti terorizmu, vojno proti terorju, zapiranje meja Evrope, neoliberalno kapitalistično ureditev, ki v času tragedije cveti in je velika grožnja demokraciji ter porast skrajno desnih strank in gibanj, ki se poslužujejo ksenofobnega, diskriminatornega in rasističnega mišljenja v času krize.

Po drugi strani pa se je »desna« medijska pozicija, s svojim reprezentativnim časnikom *Demokracija* osredotočila na protiislamski diskurz, pozivala je k omejevanju priseljevanja, z ustrahovalno propagando apelirala na ljudi, ki sta jih zajela panika in strah, naj se skupno dvignejo proti grožnji, ki jo zahodni kulturi predstavlja islam, ter se defenzivno postavila v bran »našim« vrednotam in ljudem, ki jih ne ogroža le islam, temveč tudi »radikalna levica« s svojim govorom, (pre)polnim politične korektnosti.

Za analizo diskurza sem si izbrala štiri članke, ki polemizirajo o terorističnem napadu na Charlie Hebdo. Iz tednika *Demokracija*, izdanega 15. 1. 2015, sem si izbrala članek *Evropa na udaru polmeseca*, avtorja Metoda Berleca in članek *Trije dnevi terorizma v Parizu*, avtorja Bogdana Sajovica. Iz časnika *Mladina*, izdanega 16. 1. 2015 sem si izbrala članek *Charlie*, avtorja Janka Lorencija in članek *Vojna terorja 2.0.* avtorja Marcela Štefančiča.

V primeru terorističnega napada na satirični tednik Charlie Hebdo sem si iz tednika *Mladina* izbrala članek, objavljen 23. 1. 2015, avtorja Marcela Štefančiča jr., ki že v naslovu *Vojna terorja 2.0* implicira na »prvo« vojno terorja – tisto, ki se je zgodila kot povračilna vojna na teroristični napad v Ameriki leta 2001. Cinično opisuje dogajanje po terorističnem napadu ter se zabavljajsko navezuje na Ameriko, ki ima že mnogo izkušenj s terorizmom in vojno proti njemu:

»Obama je torej štafeto izročil Evropi, ta pa jo bo, kot kaže, prevzela v paketu, all-inclusive. Francoski premier Manuel Valls je namreč dan pred 'shodom shodov' napovedal 'vojno proti terorju, proti džihadizmu, proti radikalnemu islamu, ki skuša zlomiti bratstvo, svobodo in solidarnost'. In seveda: 'Smo v vojni, toda ne v vojni proti religiji ali civilizaciji – branimo le svoje vrednote, ki so univerzalne.' Zvenel je kot Bush, ki je po 11. septembru 2001 oznanil: Sovražijo nas, ker sovražijo našo svobodo, našo demokracijo in naš način življenja! Ni čudno, da so 7. januar tako hitro razglasili za 'francoski 11. september'.« (Štefančič, 2015)

Kritično se zoperstavi retoriki svetovnih političnih voditeljev, ki izvajajo diskurz, ki vojno proti terorizmu opravičuje in v svojem značilnem spektakelskem in subjektivnem slogu kritično opiše »vojno terorja 1.0«, ki je razmere na Bližnjem Vzhodu v vseh pogledih le poslabšala. Prav zaradi možne (zgodovinske) primerjave z uničujočo vojno oziroma ofenzivo, ki jo je ZDA izpeljala v Afganistanu, Štefančič v članku svari pred »drugo« vojno terorja, ki jo želi izpeljati Evropa. V članku opozarja:

»Ta retorika je mučna in zoprna, to pa zato, ker jo dobro poznamo in ker dobro vemo, da je bila kontraproduktivna. Ne da ni dala rezultatov – dala je katastrofalne rezultate. Bližnji vzhod je prelevila v globalni ground zero. Še huje: vojna proti terorju, ki jo je sprožila Amerika, terorja ni ustavila ali

preprečila, ampak ga je ustvarila. [...] [T]a vojna proti terorju je ustvarila in homogenizirala nove množice teroristov in džihadistov, nove generacije teroristov in džihadistov [...], nove fronte in nove organizacije, celo nove kalifatske paradržave (Islamska država), kar pomeni, da je bila najboljša rekruterka teroristov, boljša od Osame bin Ladna.«. (Štefančič, 2015)

Opozori na to, da so imeli tisti, ki so svarili pred ameriško vojno terorja že od začetka prav:

»Vsi tisti eksperti, analitiki in insajderji, ki so ameriški vojni proti terorju nasprotovali od prvega dne, lahko dahnejo le: Kaj smo vam rekli! Kajti rekli so natanko to: Ta vojna bo ustvarila le nove teroriste! Še kreativnejše od prejšnjih.«. (Štefančič, 2015)

Kritičen je do vojne terorja in svojo kritiko izrazi v svojem značilnem slogu, polnem akumulacije, ko stopnjuje opis dejstev, ki kažejo na to, da je vojna proti terorju pogubna.

»Če je pred vojno proti terorju tako malo teroristov, po njej pa jih je tako veliko, potem je z njo nekaj narobe. Če v vojni proti terorju pade tako malo teroristov in tako veliko civilistov, potem je z njo nekaj narobe. Če vojno proti terorju kot teror doživlja toliko ljudi, potem je z njo nekaj narobe. Če vojna proti terorju izgleda le kot maščevalni pohod, če nastopa le kot dokaz zahodne vzvišenosti, večvrednosti zahodnega življenja in manjvrednosti muslimanskega življenja, potem je z njo nekaj narobe.« (Štefančič, 2015)

Medtem ko opisuje Evropski diskurz, ki označuje vojno proti terorizmu, poudari, da bosta tako propaganda strahu in panike, podobno kot v Ameriki, ustvarili »paniko in histerijo«, ki bo ljudi v Evropi pripeljala do želje po varnosti, s tem pa tudi povečevanje nadzora, zaprtje shengenskih meja, državo nacionalne varnosti in diskriminatorno imigrantsko zakonodajo.

V svojem članku Marcel Štefančič jr. omenja tudi »epsko in burno« javno razpravo, ki se je razvila po terorističnem napadu na uredništvo revije Charlie Hebdo.

»[J]e šel Charlie Hebdo predaleč, je bil v karikiranju islama islamofobičen in rasističen, je karikiriral vse religije enako, krščansko, židovsko in islamsko, ali pa je bil selektiven in je največje žaljivke prihranil za islam, se je pri karikiranju krščanstva bolj samocenzuriral kot pri karikiranju islama? [...] Dalje: je bil Charlie Hebdo slavilec svobode govora ali slavilec vojne proti terorju, je bilo to, kar so islamistični fanatiki storili v Parizu, res hujše od tega, kar Zahod počne v muslimanskem svetu?« (Štefančič, 2015)

Pravi, da se največja ironija kaže prav v tem, da je že dolgo celotna medijska podoba muslimanov pravzaprav samo karikatura, umetno ustvarjena podoba s strani Zahoda, ki želi dominirati Drugemu, tudi na ravni idej in diskurza.

Iz *Mladine* pa sem si izbrala še članek novinarja Janka Lorencija. Janko Lorenci, je v svojem članku, s preprostim naslovom *Charlie*, ki je bil v *Mladini* objavljen 16. 1. 2015 zapisal:

»Ostra satira je breme, ki ga mora načelo svobode govora in mišljenja zdržati.« Poudaril je, da je bil napad na Charlie Hebdo res napad na svobodo govora in mišljenja, vendar po drugi strani opozarja:

»[T]oda ta svoboda je že dolgo invalidna iz drugih vzrokov in zgolj terorizem je doslej ni resno načel, čeprav to grožnjo vsebuje. Medijska svoboda, še vedno nepogrešljiva tudi taka, kakršna je, je invalidna predvsem zato, ker so najvplivnejši mediji praviloma del glavnega toka v prid vplivnih in bogatih in s tem v osnovi glasniki nesvobode. CH ni bil del medijskega mainstreama in zato posebej dragocen.«
(Lorenci, 2015)

Poudarja, da je bilo prav, da so evropski novinarji po terorističnem napadu dvignili v zrak pisala in protestirali proti nesvobodi medijev ter za svobodo medijskega izražanja, vendar izpostavi tudi kritiko: »Ampak proti nesvobodi bi morali protestirati že mnogokrat, vendar tiščijo glavo v pesek in še naprej pridno pišejo in govorijo v korist oženja svobode in branijo norosti ...«

Na tej točki je vredno opozoriti, da Janko Lorenci kritizira množične medije, ki so v Evropi pod vplivom kapitalizma in finančnih lobijev. Na drugi strani pa Bogdan Sajovic v članku *Trije dnevi terorizma v Parizu*, ki je bil v časniku *Demokracija* objavljen 15. 1. 2015 opisuje medije, ki delujejo v Evropi. V članku opisuje kritiko prav teh novinarjev, ki so v znak solidarnosti z umorjenimi novinarji protestirali za svobodo govora:

»Kritiki so jim namreč očitali hinavščino, ker o problemih priseljevanja, multikulturalnosti in skrajnega islamizma in terorizma poročajo (če sploh poročajo) sterilno, v vato zavito in »politično korektno«. Charlie Hebdo si je vsaj upal kritizirati, oni pač ne. Vsule so se tudi kritike na samo uredništvo satiričnega tednika, češ da so si sami nakopali na glavo napad, kar je sprožilo pravo žolčno vojno po omrežjih.« (Sajovic, 2015)

Na eni strani Janko Lorenci izpostavi dejstvo, da je ostra satira breme, ki ga mora svoboda govora zdržati, na drugi strani pa Bogdan Sajovic polemizira prav o tem, ali veljajo omejitve svobodi govora ter ali si lahko nasilno norčevanje »privoščiči« le »radikalni levičarski tednik«, ki naj bi mu pripadal tednik Charlie Hebdo.

»Nekateri so postavljali vprašanja, ali bi se novinarji in politiki tako množično udeležili shoda, če bi bilo namesto uredništva radikalnega levičarskega tednika zmasakrirano uredništvo radikalnega desničarskega, in tudi, ali veljajo omejitve v svobodi izražanja ki jo nenadoma tako glasno družno zagovarjajo mediji in politiki. Če bi namreč desni medij objavil kakšno podobno karikaturu, bi bil zagotovo takoj obtožen rasizma, fašizma, sovražnega govora in širjenja nestrpnosti. In pojavili so se

tudi kritiki, ki so trdili, da je tudi Charlie Hebdo znal ravnati hinavsko in selektivno kljub svojemu deklarativnemu odporu proti vsem tabujem ter kriticizmu vsega in vsakogar.« (Lorenci, 2015)

V svojem članku Sajovic piše, da je tednik Charlie Hebdo: »[N]a strani radikalne levice, njegov glavni urednik je bil tudi član francoske komunistične partije, in glavna tarča tednika je bila pravzaprav politična desnica ter njeni vidni predstavniki, krščanstvo nasploh in Katoliška cerkev še posebej, kapitalizem in globalizem, Združene države Amerike, vojska in policija, v bistvu tisto, čemur pravimo zahodna družba.« (Sajovic, 2015)

Sajovic se v članku *Trije dnevi terorizma*, ki je bil v tedniku *Demokracija* objavljen 15. 1. 2015 osredotoča predvsem na popoln razkol evropske politične scene, ki so jo sprožila vprašanja terorizma, islama in begunske krize. Opozori, da je po terorističnem napadu večina evropske desnice izjavila, »da desnica že dolgo opozarja na nevarnost prevelike imigracije, uvoz radikalnega islama v Evropo in njegove nekompatibilnosti z evropskimi normami«. (Sajovic, 2015) Krivca za obstoj islamskega terorizma v Evropi najde v evropski levici, ki naj bi bila »glavni promotor priseljevanja in očitno spodletele multikulturne družbe«. Kritičen je tudi do anemičnih desnosredinskih strank, ki naj bi s svojo pasivnostjo prav tako nosile krivdo za obstoj in celo krepitev skrajnega islama v Evropi. O odzivu leve in desnosredinske politične scene na kritike piše cinično, izraz »skrajna desnica« pa postavi v navednice: »Levica in desna sredina sta takoj prešli v protinapad, češ da »skrajna desnica« izkorišča tragedijo za nabiranje političnih točk.«. Potrebno je izpostaviti, da Bogdan Sajovic v svojem članku ne podaja kritike s svojega osebnega stališča, ampak uporablja tretjo osebo množine »velik del evropske desnice je izjavil«, »kritike so se vsule tudi na politike«, s tem pa bralcu pušča občutek širše kritike, ki izhaja iz celotnega dela evropske politike ter pušča občutek kredibilnosti, čeprav prav takšne metode mnogokrat uporabljajo mediji, na primer v oglaševanju, za širjenje nedorečenih populističnih polresnic. (Sajovic, 2015)

Lahko izpostavimo sklep, da sta obe politični in medijski »strani« nezadovoljni s politično in medijsko podobo Slovenije in Evrope, vendar pa ne premoreta samokritike in samorefleksije temveč izvor za zagatno stanje vidijo v dveh nasprotujočih si ideologijah.

Druga opozicija, ki se izkazuje v diskurzu analiziranih medijev je ostra kritika prilaščanja demokracije in demokratičnega jezika s strani neoliberalnega sistema, vojne proti terorju, ksenofobije, imperializma in povečevanja nadzora na eni ter ostra kritika priseljevanja, islama, terorizma in begunske krize nasploh, oblečena v protiislamski diskurz na drugi strani.

Popoln razkol v diskurzu se je pokazal ob opisovanju prihodnosti in groženj, ki nam pretijo. Na eni strani novinar Janko Lorenci v *Mladini* svari pred posledicami, ki jih ima terorizem na demokracijo. V svojem članku *Charlie* opozori na porast slabih gibanj, ksenofobije in povečevanja nadzora.

»Terorizem ni dober za nič in na vseh mogočih področjih pospešuje slaba gibanja. Če odmislimo njegove neposredne žrtve, najbolj škodi demokraciji. Svet že tako rine v avtoritarne vode, terorizem pa to gibanje s svojo sposobnostjo sprožanja velikanskih kolektivnih panik [...] še krepi. Ogroženi in negotovi ljudje praviloma dajejo varnosti prednost pred svobodo. Če bi se teroristom, je zapisal pokojni ameriški filozof Rorty, posrečilo izpeljati ducat terorističnih napadov, podobnih 11. septembru, bi to privedlo do trajnih izrednih razmer in počasnega usihanja demokracije. Hkrati, je opozoril filozof, lahko boj proti terorizmu prizadene demokracijo bolj kot sam terorizem – pač zaradi mnogih protidemokratskih silnic. Politika ve, da je avtoritarno vladanje udobnejše, za kapital je demokracija prej ko ne nadloga. Ksenofobija v vseh družbah vedno samo drema.« (Lorenci, 2015)

Tudi Marcel Štefančič jr. v svojem članku *Vojna terorja 2.0.* kritično opozarja na to, da svobodo govora ogrožajo tudi korporacije, finančni trgi in neoliberalna ureditev, ne (le) islamski terorizem. Na tej točki njegovo kritiko lahko povežemo z Mastnakovo teorijo o sodobni neoliberalistični ureditvi sveta. Štefančič poudari, da je Zahod svobodo govora kompromitiral že davno pred terorističnim napadom na Charlie Hebdo ter nagovarja izobraženega bralca s tem, ko za primer poda preganjanje žvižgača Juliana Assanga. Kritiko v svojem značilnem slogu, polnem akumulacije, poda tudi glede izjav evropske politike, množičnih medijev in evropske javnosti, ki so napad na Charlie Hebdo označile za napad na demokracijo.

»Kdo bolj ogroža našo demokracijo: islam ali korupcija? Islam ali interesi ozkih finančnih elit, ki jim mora slediti demokracija? Za demokracijo, ki je le še zrcalo ozkih, elitnih interesov, ne moreš reči, da jo ogroža islam. In kdo bolj ogroža naš način življenja: islam ali politika strogega varčevanja? Islam ali stalno podružbljanje zasebnih izgub? [...] Islamski ali tržni fundamentalizem? Islam ali rušenje socialne države, pravega temelja zahodne civilizacije?« (Štefančič, 2015)

Štefančič piše, da je velika ironija prav v tem, da prav tako, kot sodobni džihadizem »leti na krilih« islamskega fundamentalizma, tudi neoliberalizem, ki nam s svojimi praksami vse bolj omejuje svobodo in demokracijo, »leti na krilih« ameriškega krščanskega fundamentalizma. Zdi se mu, da je sklicevanje na svobodo govora le v primeru tragedije, kot je bila Charlie Hebdo absurdna, saj nam socialne države, blaginje, državnih podjetij, šolstva, zdravstva in vode ne jemljejo teroristi ampak prav tisti evropski voditelji, ki so po napadu vpili: »Vse damo – samo svobode govora ne!«. Članek zaključuje s svojo značilno spektakelsko, celo

dramaturško retoriko, ko napove temačno prihodnost Evrope, neposredno pa v zadnjem stavku tudi nagovori bralca.

»Vojna proti terorju je varčevalni ukrep – varčevanje pri svoboščinah in svobodi. Pariški pokol in vojna proti terorju ne bosta le pozornosti Evropejcev odvrnila od neoliberalnega teptanja Evrope, ampak bosta vse neoliberalne nakane olajšala. Ker so ljudje šokirani, prestrašeni, panični, zmedeni in dekoncentrirani, bo vse tisto, kar je bilo pred pariškim pokolom in vojno proti terorju nemogoče, postalo mogoče, bi rekla Naomi Klein. Vse bo šlo laže skozi – varčevanje, pokop socialne države, prostotrgovinski sporazumi, privatizacije. [...] A ne skrbite: imeli boste svojo svobodo govora – lahko boste kričali, kolikor vas bo volja, a to ne bo ničesar spremenilo.« (Štefančič, 2015)

Po drugi strani, pa Metod Berlec v članku z naslovom *Evropa na udaru polmeseca*, ki je bil v tedniku *Demokracija* objavljen 15. 1. 2015 kot največjo grožnjo prihodnosti, demokracije in varnosti vidi prav v nezadostnem omejevanju islamskih priseljencev in islamskemu terorizmu, ki naj bi počival tudi med migranti, ki naj se ne bi želeli asimilirati v zahodno kulturo:

»Evropske države so zaostrile varnostne ukrepe. Francija je na ulice poslala tudi vojsko. Bo to zadostovalo? Malo verjetno. A ob vsem tem se zdi, da se evropski politiki ne upajo soočiti z dejstvom, da je v starajoči se Evropi čedalje več priseljencev, ki imajo drugačno kulturo, drugačne navade in drugo vero. Žal se številni od njih ne želijo vključiti v evropsko družbo, ampak želijo »stari celini« vsiliti svoj način življenja. Še posebej je to vidno pri tistih, ki so okuženi z neevropskim »militarnim« islamom in so dojemljivi za skrajne ideje. [...] Salzburški škof in teolog Andreas Laun je pred leti v reviji Kirche heute v članku Angst vor dem Islam? (Strah pred islamom?) zapisal: 'Dokler besedil v Koranu, ki pozivajo k nasilju, ne bodo 'omilili' ali 'odstranili', imajo nemuslimani razlog da se islama na nek način bojijo. Trditi, da takih odstavkov, ki lahko 'prave muslimane' spodbujajo k nasilju, v Koranu ni, pomeni zavračati realnost'.« (Berlec, 2015: 3)

Metod Berlec opozarja, da muslimani ne želijo ločitve med vero in državo, po drugi strani pa sam za podkrepitev svojega pisanja uporablja citate škofa Andreasa Launa ter (med drugim) navedbe iz knjige *Vrednote krščanske demokracije*. Po drugi strani je Janko Lorenci svoje pisanje podkrepil z razmišljanjem ameriškega filozofa Richarda Rortya, Štefančič pa se med drugimi navezuje tudi na Naomi Klein, ki je ena od predstavnikov kritične publicistike.

Ob koncu članka *Evropa na udaru polmeseca* Metod Berlec ponovno opozicijsko povzame stanje v Evropi. Sklicuje se na svobodo, pluralizem in človekove pravice, že v naslednjem stavku pa nadaljuje s ksenofobnim, protiislamskim diskurzom, ko poziva k omejitvi priseljavanja, in apelom na državljane Evrope, naj povečajo svojo rodnost, članek pa zaključí z zatišjem in s tem v bralcu vzbudi negativen občutek neizpovedane zlovešče napovedi:

»No, dobrikanje priseljencem in islamskim državam mora imeti svojo mejo. Svobodna in pluralistična demokracija kot tudi človekove pravice zgodovinsko izhajajo iz kulture, ki jo je zaznamovalo krščanstvo. Če hoče Evropa to ohraniti, bo morala poskrbeti, da bo povečala lastno rodnost, da s priseljevanjem ne bo pretiravala, priseljenci pa se bodo bolje integrirali v evropsko družbo. V nasprotnem primeru se Evropi slabo piše ...« (Berlec, 2015: 3)

Bogdan Sajovic svoj članek *Trije dnevi terorizma v Parizu*, ki je bil objavljen v tedniku *Demokracija* zaključuje z izrazito cinično distanco, medtem ko se sprašuje o teorijah zarot, ki so se razvile po terorističnem napadu v Parizu.

»Nekateri teoretiki zarot pa so se že oglasili, da je to povečanje varnosti uvod v diktaturo in uvedbo Novega svetovnega reda, ki naj bi tudi stal za napadi. Teoretiki zarot so namreč v zadnjih dneh hudo dejavni, poleg Novega svetovnega reda so za napadom po različnih teorijah zarote tudi multinacionalke, ZDA in še posebno vsa abeceda njihovih tajnih služb, neonacisti, imperialisti, svetovna judovska zarota, krščanski fundamentalizem, Putin in še bi našli koga.« (Sajovic, 2015: 60-63)

Tako kot ob napadu leta 2001 sem si tudi ob napadu na uredništvo francoskega časopisa leta 2015 iz dnevnika *Dela* izbrala članke, ki popisujejo prvi odziv na teroristični napad. Odgovorna urednica *Dela*, Mateja Babič Stermecki je v članku *Črn dan za novinarstvo*, ki je v dnevniku izšel 8. 1. 2015, izrazila sočutje do francoskih kolegov novinarjev ter v skrajno subjektivni retoriki obsodila »odvratno in zavrženo dejanje« oziroma teroristični napad.

Gre za brutalen napad na temeljne civilizacijske vrednote in na steber demokracije – svobodo izražanja, svobodo medijev. In z ničimer ni mogoče relativizirati dejstva, da je svoboda medijev oziroma izražanja, pa naj bo še tako provokativno, temeljni pogoj vsake demokratične družbe. [...] Varne in svobodne družbe pa si ni mogoče predstavljati brez pravice do svobodnega izražanja mnenj. Brez dvoma sta bili danes v očeh svetovne javnosti grobo in skrajno odvratno poteptani obe pravici. Bolečina in prizadetost sta ob spoznanju, da je svetost življenja in svetost svobode medijev preglasilo orožje, še toliko večja. Zato je pariška tragedija veliko več kot le gnusen napad na Charlie Hebdo. Toda naj bodo fanatične glave še tako zaslepljene, noben strel v sodobnem svetu nikoli ne more preglasiti moči medijev, tako kot meč še nikoli ni mogel biti ostrejši od peresa.« (Babič Stermecki, 2015: 1.)

V okviru kritične publicistike, ki podaja objektivnejšo, predvsem pa kritično in široko sliko družbenih dogodkov, velja izpostaviti vojnega novinarja Boštjana Videmška, ki piše za *Sobotno prilogo Dela*. V članku z zvenečim naslovom *Velika (evropska) laž*, ki je bil v *Sobotni prilogi Dela* objavljen 17. 1. 2015, v umerjenem, objektivnem slogu kritično opozori na potrebo po razumevanju širšega družbenega konteksta in izpostavi dvojnost, celo dvoličnost, ki se izraža v javnem diskurzu po vsakršnih terorističnih napadih.

»Evropa je nenadoma spet spregovorila v že skoraj pozabljenem, a docela nerealnem jeziku solidarnosti, skupnosti, enotnosti; celo multikulturalnosti in strpnosti. A v istem času so medije in tako rekoč celoten javni prostor preplavili takšni in drugačni 'varnostni strokovnjaki', ki izven kakršnega koli socialnega, političnega, kulturnega in zgodovinskega konteksta ocenjujejo 'povečana varnostna tveganja'. Besedi teror in terorizem sta se vrnila skozi velika vrata. Industrija strahu je – skupaj s proizvajalci varnostne opreme – zajahala gigantske valove islamofobije. Ti so odplaknili vzroke in naplavili le – posledice.« (Videmšek, 2015)

Tako kot Marcel Štefančič jr., tudi Boštjan Videmšek opozarja, da ob porastu skrajnih desnih gibanj, ki vstopajo tudi v evropsko politiko ter gradnji »zidov« pred begunci, ki bežijo iz vojne, govor o svobodi govora, solidarnosti, strpnosti in multikulturalnosti nima velike teže. Svoje razmišljanje poveže s svetovnim dogajanjem in ga podkrepi s primeroma usode žvižgačev Juliana Assanga in Edwarda Snowdna:

»Po 11. septembru smo se navadili, da več ko se govori o svobodi, manj je je. Diskurz vladajočih elit je postal sprevržen, skoraj orwellovski: medtem ko se Julian Assange že dve leti skriva na ekvadorskem veleposlaništvu in Edward Snowden velja za 'državnega sovražnika številka ena', je zavzemanje za svobodo govora v najboljšem primeru slaba šala.« (Videmšek, 2015)

V okviru pisanja o terorističnem časopisu na Charlie Hebdo, iz okvira nevtralnega poročanja o dogodku izstopa le prvi članek, *Črn dan za novinarstvo*, s strani odgovorne urednice *Dela* Mateja Babič Stermecki, ki je v subjektivnem slogu obsodila napad in se poklonila francoskim kolegom novinarjem. Takšna obsodba s strani enega najpomembnejših slovenskih časopisov je bila pričakovana, sicer pa je bil diskurz glede terorističnega napada v časopisu *Delo* v veliki meri objektivni, novinarji pa so se spraševali po širšem kontekstu terorizma in iskali vzroke za napad v Parizu. Tudi novinarka Saša Vidmajer v članku z naslovom *V kontekstu*, ki je v *Sobotni prilogi Dela* izšel 17. 1. 2015, pravi, da so prav trenutki po takšnih terorističnih napadih najpomembnejši čas za razmislek, za analizo vzrokov, ki stojijo za napadi, potrebno pa je preseči patos solidarnosti in »premagati patološki strah islamofobije«. V članku izpostavlja:

»Globalna solidarnost je premalo: podobno kot je bilo v geslu Vsi smo Charlie preveč lahkotnosti, s katero zahodne družbe označujejo islam za edinega sovražnika, manjka analiza vzrokov, širši kontekst, povezan z brutalnim pobojem redakcije francoskega satiričnega časopisa.«. (Vidmajer, 2015)

V članku se sprašuje o mejah satire, ki je bila v Evropi vedno prisotna kot »odraz zdravja demokracije« in pa o mejah svobode govora, svobode medijev. Prav Charlie Hebdo, ki s svojimi ostrimi in žaljivimi karikaturami ni prizanašal nikomur, je posebej svobodo medijev.

»Meja svobode pač ne ščitijo *mainstream* mediji, ki so vedno v okvirih dostojnega, predvidljivega, oportunega – varujejo, ohranjajo in razširjajo jih tisti, ki so subverzivni, rušijo avtoritete, ne spoštujejo obstoječih političnih, verskih in drugih norm.«. (Vidmajer, 2015)

V zaključku članka pa izpostavi tudi pomembno vzporednico s terorističnim napadom na WTC, 11. 9. 2001: »Vprašanje ostaja, ali bo Evropa, kjer se krepi islamofobija, šla po poti Amerike. Govorica premiera Manuela Vallsa, 'da je Francija v vojni s terorizmom', močno spominja na poseptembrsko retoriko nekdanjega ameriškega predsednika Georgea W. Busha.«. (Vidmajer, 2015)

6.5. PROCESI V OZADJU TRAGEDIJE:

Evropska politika in mednarodna javnost sta po napadu na Charlie Hebdo množično izpostavljali zahodne vrednote, ki sta jih opisovali kot večvredne in univerzalne. Za najvišjo vrednoto so postavili svobodo izražanja in s tem svobodo tiska, po drugi strani pa se je v Franciji in drugod po Evropi kmalu po terorističnem napadu začelo razširjati protiislamsko razpoloženje. Zabeležili so več kot 50 incidentov, požigov in napadov uperjenih proti muslimanom. Med incidenti je bilo 21 poročil o streljanju na islamska poslopja in metanju različnih vrst granat. Poleg tega je prišlo do 33 groženj, so sporočili predstavniki Francoskega sveta za muslimansko vero. (Katajzovič za STA, 2015)

Poleg tega sta imela manj kot teden dni po napadu na Charlie Hebdo predsednik evropskega sveta Donald Tusk in predsednik evropske komisije Jean-Claude Juncker že pripravljeno osnovo za evropski protiteroristični program. V Evropi se kažejo obrisi politike zelo podobne politiki Busheve administracije po terorističnem napadu 2001 – v imenu boja proti terorizmu, želi oblast povečati nadzor. Tudi v Evropi se vse bolj kaže ambivaletna vloga države. Tako kot se je zgodilo v Ameriki, zdaj tudi Evropska politika izkorišča »francoski 11. september« za povečevanje nadzora na škodo pravice do svobode. O novem protiterorističnem programu je v časniku *Mladina* pisal novinar Grega Repovž

»Tusk je, v imenu drugih premierov seveda, izkoriščajoč strah in solidarnost Evropejcev, zlorabljal torej žrtve, napovedal protiteroristično zbiranje podatkov o vseh letalskih potnikih. Ne gre za prvi poskus evropskih vlad, da bi uvedle ta nadzor nad evropskimi državljani, a pravica do zasebnosti je vedno prevladala nad temi poskusi, tako v evropskem parlamentu kot ne nazadnje tudi na evropskem sodišču za človekove pravice. Zdaj poskušajo znova – v imenu Charlieja Hebdoja.« (Repovž, 2015)

Osnova protiterorističnega zbiranja podatkov se bo osredotočila na letališča ter zbiranje podatkov o vsakem letalskem potniku, podatke pa bodo posredovali pravosodnim in obveščevalnim organom vseh držav članic Evropske Unije. Ko je podobne podatke po terorističnemu napadu 11. 9. 2001 zahtevala ZDA, sta bili evropska politika in javnost ogorčeni. Pa vendar naj bi sedaj evropska protiteroristična komisija uvedla »novo evropsko obveščevalno agencijo, dovolila nekatere spremembe schengenskega režima, z novo izredno spremembo režima na mejah in ponovno uvedbo nadzora vred«. Tudi izmenjava podatkov o letalskih potnikih v Evropi ter nova skupna varnostno obveščevalna služba ne bi preprečili terorističnega napada na satirični časnik. Novinar Grega Repovž zato opozarja: »Toliko kot terorizma se je torej treba danes bati tistih, ki takšne dogodke izkoristijo«. (Repovž, 2015)

Zakon o novem nadzoru, je kljub protestom, da preveč posega v človekove pravice in svobode, odobrilo francosko ustavno sodišče. V francoski nevladni organizaciji za varstvo svobode na internetu opozarjajo, da je francosko ustavno sodišče »legaliziralo množični nadzor in podprlo zgodovinsko znižanje ravni temeljnih pravic«, zaskrbljenost zaradi novega zakona pa je izrazil tudi Odbor za človekove pravice pri Združenih narodih. Povedali so, da so zaskrbljeni zaradi »pretirano velike moči in širokega nadzora obveščevalnih služb na podlagi preširokih in slabo definiranih ciljev, brez sodnega nadzora ali drugega neodvisnega nadzornega mehanizma«. (Zgonik, 2015)

Po drugem napadu v Parizu, ko so islamofobi strah pred terorizmom že lahko povezali s strahom pred begunci, ki so takrat prihajali v Evropo, Marcel Štefančič jr. do slednjega zavzame kritično opozicijo in v članku *Kako odpraviti teror*, ki je bil v *Mladini* objavljen 27. 11. 2015, opozarja, da vojna proti terorju, država nacionalne varnosti, nadzorovanje, zapiranje meja, ograjevanje držav, islamofobija ter enačenje beguncev s teroristi slednjega ne bodo odpravili.

»Demoniziranje tistih, ki bežijo pred Islamsko državo, je znak hude kognitivne disonance, če ne že kar nihilizma, ki lahko mirno tekmuje z nihilizmom same Islamske države, katere fantazije o pokoritvi vsega sveta zvenijo le kot odmev zahodnih, neoliberalnih fantazij o pokoritvi »globalnega« sveta. Tako kot si Islamska država prisvaja nove in nove teritorije, da bi lahko pobrala več davkov in bila bogatejša [...], si tudi neoliberalni Zahod – z novimi in novimi bombardiranjmi, vojnami ipd. – prisvaja nove in nove teritorije, da bi si odprl čim več novih trgov, da bi lahko čim več privatiziral in da bi s tem čim bolj bogatel. Če bi hoteli »obrzdati« Islamsko državo, potem bi morali »obrzdati« tudi ambicije neoliberalnih elit in njihove pohode na Bližnji vzhod.« (Štefančič, 2015)

Podobno patriotsko politiko in protiteroristično politiko je prakticirala tudi ZDA, ki pa terorizma ni opravila, ampak ga je le intenzivirala, saj se teror hrani prav z vojnami. Tako kot Noam Chomsky tudi Marcel Štefančič jr. opozori, da se rešitev skriva v tem, da bi Zahodni svet opustil vojno proti terorju, poiskal politično rešitev, ki bi državam Bližnjega vzhoda pomagala do suverenosti ter da se rešitev skriva tudi na ravni diskurza in idej, ki Bližnjega vzhoda ne bi več dojemal kot regijo, ki jo je treba civilizirati, urediti in disciplinirati. Štefančič in Chomsky zagovarjata mednarodno pravo in opozarjata, da bi se moralo vsakršne pokole, tudi s strani Zahoda, razglasiti za vojne zločine, zločine proti človeštvu ter krivce izročiti Mednarodnemu kazenskemu sodišču, poleg tega pa preganjati tudi tiste, ki financirajo džihadistični teror. Štefančič cinično opisuje tudi retoriko evropske politike v primeru terorizma s strani Islamske države. »Kaj pa o Islamski državi povejo s tem, ko jo razglasijo za 'utelešenje hudiča'? S tem le pokažejo, da svet pojmujejo tako arhaično in srednjeveško kot sama Islamska država«, vojna terorja pa ostaja in postaja večna – kot vojna proti drogam ali revščini. V članku *Kako odpraviti teror* Štefančič piše:

»Teror bomo odpravili, če bomo odpravili brezup, revščino, brezposelnost. In tu je problem: vojna proti terorju, ki naj bi odpravila teror, ga ne bo odpravila, ker ne bo odpravila bednih, eksplozivnih socialnih razmer, v katerih je nastal teror – odpravila ne bo niti vzrokov, ki so pogнали Islamsko državo, niti vzrokov, ki mlade Francoze in Belgijce poganjajo v njen objem – in v objem njene ideologije. Ideologije ne moreš zlomiti z bombami.«. (Štefančič, 2015)

6.6. VZPON RASIZMA V ČASU BEGUNSKE KRIZE

»Novi kanclerji so postavljeni v dušah.« (Iztok Osojnik)

Vzporedno z terorističnimi napadi v Franciji se je v Evropi zgodil tudi ogromen družbeni premik - v drugi polovici leta 2015, se je v države Evropske unije obširno razmahnila begunska kriza. Kot že omenjeno so islamofobi humanitarno katastrofo Bližnjega vzhoda ter posledično prebežnike iz vojne povezali z terorizmom. Takrat je rasistični, ksenofobni, fašistični diskurz, usmerjen proti muslimanom in migrantom v Evropi dosegel svoj vrhunec.

Pri sodobnih manifestacijah rasizma ni več ključna rasa kot biološka kategorija, temveč hierarhizacija in kulturacija rasizma. Njen namen je inferiorizacija Drugega, gre pa za oblike rasizma, ki ne stavijo več na hierarhično pogojevanje razlik med rasami, ampak poudarjajo problem kulture, življenjskega sloga in ne več nujno rase kot biološke kategorije. Skozi kulturacijo se rasizem legitimizira, se ga demontira. Kot da nič več ni rasistično, gre zgolj za

problem drugih kultur, življenjskih slogov, etničnosti, religije in spolne usmerjenosti. Zgodovinski antisemitizem je danes zamenjala islamofobija. Države se na приход beguncev odzivajo s krepitvijo represije in varnostnega diskurza, ki je v razpravi o beguncih prisoten tudi v Sloveniji, generira pa se takrat, ko se počutijo elite ogrožene od Drugega. (Velikonja, 2015)

Tudi v slovenskih medijih se kažeta dve popolnoma opozicijski podobi pisanja o rasizmu. Z analizo diskurza sem se dotaknila dveh člankov, iz opozicijskih medijev, časnikov *Demokracija* in *Mladina*. Samo Tomšič v svojem članku *Vzpon rasizma*, ki je bil v tedniku *Mladina* objavljen 16. 1. 2015 piše o porastu skrajno desnih populističnih strank v evropskem parlamentu, izpostavlja pa tudi zunajparlamentarno obliko skrajno desničarskega populizma, ki ga med drugimi predstavlja nemško gibanje Pegida (Patriotski Evropejci proti islamizaciji Zahoda). V svojem članku Samo Tomšič piše: »To gibanje samo sebe razume kot civilnodružbeno pobudo, vendar gre v resnici za organizirani rasizem, ki se skuša maskirati v voljo ljudstva.« (Tomšič, 2015)

Desne stranke se ne skrivajo v praksah zanikanja rasizma temveč prepričujejo, da ni več nič rasizem. Uspeh novodobnega rasizma je prav v tem, da je prilagodljiv in v sodobnem diskurzu govori s t. i. demokratične perspektive. Gibanja etničnega nacionalizma rasistični diskurz skrivajo za patriotizmom oz. dobrim nacionalizmom, po drugi strani pa se sklicujejo na strah, na javno mnenje. Rasistični govor »sovražnika« mistificira, demonizira in kreira fantazme saj je ena od rasističnih strategij prav to, da se računa na strah množic, na katerega se sklicuje za upravičevanje lastnega početja.

Samo Tomšič je v članku *Vzpon rasizma* opozarjal, da je gibanje Pegida oblika skrajno desnega populizma, po drugi strani pa je Bogdan Sajovic, v članku *Trije dnevi terorizma v Parizu*, ki je bil v tedniku *Demokracija* objavljen 15. 1. 2015 gibanje Pegida vzel v bran in jo opisal kot gibanje, ki se je zaradi naraščajočega števila privržencev, evropska politika boji ter kot gibanje, ki opozarja pred uničenjem Evrope, ki bi jo lahko povzročila islamska kultura. V svojem članku Sajovic piše: »Pegida, ki v nemškem Dresdnu že od oktobra vsak ponedeljek pripravi shod, na katerem opozarja pred širjenjem islama v Evropi in izražajo bojazen, da bo to pripeljalo do preobrazbe in posledično uničenja zahodne družbe, je na udaru vladajoče nemške koalicije že dalj časa.« (Sajovic, 2015: 60-63)

Prevladujoči sta dve strategiji legitimizacije rasizma, in sicer skozi sklicevanje na patriotizem, vrednote zahodnega sveta, druga strategija pa je žrtveni diskurz. Diferencialistični rasizem

deluje tudi na način, da zanika rasizem, svojega nasprotnika pa predstavi kot rasista. »Mi nismo rasisti, le zavzemamo se za nacionalno kulturo, za zaščito meja«, kar na primer pravijo protagonisti shoda (in strani na socialnih omrežjih) *Slovenija, zavaruj meje*.

Odkriti rasizem ni več sprejemljiv in se ga prikriva, rasistični diskurz pa je povsem uveljavljen in se ga pogosto niti ne zaznava kot problematičnega. Primer je medijska terminologija glede beguncev, ko se množice ljudi predstavlja kot naravno katastrofo z izrazi, kot so preplavljanje, val, roj ali z nasilnimi izrazi, kot je na primer izraz invazija. Lahko rečemo, da medijski diskurz pogosto tudi reproducira institucionalni rasizem. Namesto jasnih, senzibilnih, edukacijskih uredniških politik se panično reproducira to, kar govori elita, leva in desna – če uporabim izraz Tariqa Alija – zlita v ekstremni center.

Težava današnje Evrope je problem njenega mejnega režima in migracije so to jasno pokazale. Šengenski režim se je primarno vzpostavil iz ekonomskih interesov. Skupaj s tem se je vzpostavila hierarhizacija ljudi. Nikoli ni šlo za resnično odprtost meja, ampak za izjemno sofisticiran mejni režim, s katerim lahko zelo dobro pokažemo evropsko rasistično naracijo. Z orbanizacijo meja se je zelo jasno pokazal etnični nacionalizem držav. Države, ki so zgodovinsko gledano bile tisti Drugi, zdaj kažejo najbolj restriktivno politiko. Kot da žrtve, resnične ali namišljene, komaj čakajo, da bodo proizvedle svoje žrtve, da bodo končno dominantne v odnosu do nekoga drugega.

Poleg neuspešnega zapiranja meja Evrope ter postavljanja bodeče žice na robu šengenskega območja je v množičnih medijih vseskozi prisotna ustraševalna propaganda – precej podobna tisti, ki so jo producirali ameriški mediji in ameriška politika leta 2002 pred napadom na Irak.

Diskurz varnostne grožnje ima zelo nevarne implikacije, ki se generira takrat, ko se elite počutijo ogrožene. Ko jih začne Drugi ogrožati, se morajo pred njim zavarovati. Tu je impliciran rasizem zato, ker se varnostni diskurz skriva za patriotizmom in skrbjo za lokalno prebivalstvo ter preverjanjem integracijskih kapacitet. Ta diskurz prepozna samo določene oblike nasilja in jih predimenzionira, minimizira in zanika pa nasilje, ki ga sam proizvaja. V medijskem diskurzu se tako begunce istoveti s teroristi, skrajneži, posiljevalci, morilci ... Po drugi strani pa se, podobno kot v preteklosti v ZDA, za svoja dejanja uporablja evfemizme. Primer je bodeča žica na meji, za katero se uporablja klinični izraz »tehnična ovira«.

Andrej Kurnik je v svojem delu *Biopolitika* že leta 2005 opozarjal:

»Usoda Evrope je tesno povezana z migracijami. Če jih ne osvobodimo, potem bo Evropa postala kontinent etnično očiščenih očetnjav in nasilnih apetitov nacionalističnih fašistoidnih skupin. Prisotnost migrantov nas opozarja, da moramo skupnost, v kateri živimo, razumeti kot skupni projekt ne kot skupnost usode. Prisotnost novih ljudi in generacij hrani upanje in definira družbo kot odprti projekt, pravice in državljanstvo pa kot odprta koncepta. In okoli tega poteka politični spopad ...« (Kurnik 2005: 31)

Zdi se, da je nepredvidljivost življenja v času tekoče moderne doseglo vrhunec. S strani vseh, ki imajo korist od prestrašenega, negotovega in ranljivega evropskega človeka, ki si želi varnosti, se izvaja intenzivna produkcija strahu in panike, ki se izkazuje prav v rasističnem diskurzu. Grožnje človeškemu telesu, lastnini in okolju izhajajo iz različnih pandemij, okoljskih tveganj, kriminalnih dejavnosti, antisocialnega vedenja »podrazreda« ali globalnega terorizma. (Bauman, 2013) »V nasprotju s primeri iz trga izhajajočih groženj preživetju in blaginji mora država resnost in obseg groženj osebni varnosti predstaviti v najbolj temačnih odtenkih« (Bauman, 2013: 44), saj s tem odvrta pozornost od resničnih in obsežnih ekonomskih groženj. Bauman opozarja, da razčlovečenje migrantov, primerjave beguncev z invazijo, epidemijo ali virusom, prinašajo dehumanizacijo (so)človeka.

»Spreminjanje ljudi v 'varnostne probleme' vodi k razobličanju 'obličja' - metaforičnega imena za tiste vidike Drugega, ki nas postavljajo v položaj etične odgovornosti in nas vodijo k etičnemu delovanju. Prav odrekanje potencialne sile obličja, ki sproži ali vzbudi moralni vzgib, je tisto, kar imenujemo 'dehumanizacija'. [...] Če je Drugemu odvzeto obličje, njegove slabosti spodbujajo k nasilju same po sebi in zlahka; ko je Drugemu obličje nadeto, njegove slabosti odpirajo neskončno prostranstvo etični zmožnosti za pomoč in skrb.« (Bauman, 2013: 47)

Po drugem terorističnem napadu v Parizu je francoska vlada napovedala vojno proti terorizmu in teroristični organizaciji ISIS ter oznanila bombardiranje Sirije. Za dejaven vstop v vojno v Siriji se je kmalu odločila tudi britanska vlada. Podobno kot se je zgodilo pred napadom na Irak, so tudi ob odločitvi evropske politike za napad na Sirijo vzniknili protesti proti vojnami v evropskih metropolah. Kritično javno mnenje še ni popolnoma usahnilo, na protestu proti vojni v Londonu 28. 11. 2015 pa je imel govor tudi geopolitični analitik, zgodovinar in kritik vojne proti terorju Tariq Ali, ki je javno pozval ljudi naj se uprejo izkoriščevalski sili neoliberalizma, ki je povezana z vojno proti terorju. V govoru neposredno kritizira odločitev britanskega premiera Davida Camerona zaradi odločitve sodelovanja Velike Britanije pri bombardiranju Sirije. Govor Tariq Ali zaključuje z apelom proti vojni.

»Veste, boj zoper nasilje bomo nadaljevali, dokler bo treba. Kljub vojni, kljub kritikam, kljub klevetam, ki jih širijo. Zelo se trudijo, da bi nas ustavili, vendar nadaljujemo. In še bomo nadaljevali. [...] Prijatelji,

končajmo z velikim pozivom, izrazom jeze, usmerjene proti Cameronu in njegovim prijateljem v laburistični stranki, in jim recimo le: Ne bombardirajte Sirije. Ne bombardirajte Sirije!» (Piber, 2015)

Za antirasistično perspektivo je ključnega pomena širša demokratizacija in institucije na nacionalni in evropski ravni, ki bi prevzele norme solidarnosti in človekovih pravic, ne pa norm ekonomije, ki so zdaj v ospredju. Izobraževanje, nevtralizacija rasističnega diskurza krepitev kritičnega in humanega diskurza ter aktiven odziv evropske levice so del širše zgodbe, ki je potrebna za zapolnitev demokratičnega deficita v Evropi.

7. PRIMERJAVA POLITIČNIH IN MEDIJSKIH DISKURZOV PO TERORISTIČNIH NAPADIH NA WTC IN CHARLIE HEBDO

»Vemo, da je doba povprečnikov, epigonov in iskalcev, vemo, da je doba laži, neiskrenosti in hinavščine.

A že samo to priznanje je za nas tako veliko, ker si upamo priznati v obraz najkrutejšo resnico, da je to življenje, ki ga živimo, laž in da moramo živeti drugo življenje, ki bo resnica.«

(Srečko Kosovel)

Primerjava diskurzov vladajoče politike neposredno po terorističnih napadih leta 2001 v Ameriki in 2015 v Franciji je pokazala razliko v retoriki obeh predsednikov. Po eni strani smo bili priča apokaliptični, patriotski, subjektivni, križarski retoriki ameriškega predsednika Busha ter veliko bolj zadržani in objektivni retoriki francoskega predsednika Hollanda. Njun diskurz po terorističnih napadih lahko povežemo z njuno politično pripadnostjo. George Bush je pripadal desno usmerjeni tradicionalistični politični poziciji v ZDA, francoski predsednik pa je po drugi strani socialdemokrat.

Procesi v ozadju obeh tragedij so se izkazali za zelo podobne. Sicer je ameriška politika leta 2001 vodila veliko bolj obsežno javno ustrahovalno kampanjo, ki so jo nato razširili množični mediji kot na primer Francija, obe politiki, ameriška in politika Evropske unije pa sta po terorističnih napadih začela izvajati ozadenjske procese za povečanje nadzora v imenu varnosti, prav tako pa sta napovedali tudi povračilni vojni. Zanimiva opomba je tudi dejstvo, da je bila Velika Britanija v obeh zgodovinskih primerih vojne proti terorizmu prva in glavna zaveznica tako ZDA kot tudi Franciji.

Analiza diskurza, ki je sledil terorističnima napadoma, je pokazala na dva fenomena. Prvi je bil porast evfemizmov oziroma olepšav v primeru vojne proti terorju s strani ZDA, v Evropi pa se je po dveh terorističnih napadih v Parizu in vzporedno begunsko krizo ter množičnimi

migracijami v Evropo močno razširil rasistični oziroma fašistični diskurz, ki sta ga širili desna politična in medijska pozicija.

Ob primerjavi odziva na teroristična napada se je pokazala tudi podobnost. V obeh zgodovinskih obdobjih kritično javno mnenje ter kritična publicistika, ki svari pred vojno nista usahnili. Marsikateri teoretik in novinar je poudarjal, naj ostanemo zvesti liberalnim vrednotam. Primer kritične publicistike povezane s terorističnim napadom na WTC in napadom Amerike na Irak je Noam Chomsky, leta 2015 pa je proti bombardiranju Sirije s strani Evrope svaril Tariq Ali. Poleg tega so se v obeh primerih zgodili množični protesti, na katerih so ljudje nasprotovali vojni.

Po primerjavi odzivov reprezentativnih slovenskih medijev *Mladina* in *Demokracija* je opazno drugačno poročanje o terorističnih napadih v Ameriki leta 2001 in v Franciji leta 2015.

V primeru terorističnega napada 11. 9. 2001 Marcel Štefančič v *Mladini* ponuja opis širše slike, širšega družbenega konteksta, ki se je odvijal v ozadju terorističnega napada na WTC, išče vzroke za teroristični napad ter polemizira o zgodovinskih procesih, ki so se odvijali na Bližnjem Vzhodu in v katere je bila močno vpletena tudi Amerika. Njegov slog je izrazito spektakelski in subjektiven, opozarja tudi na povračilno vojno, ki je napadu (potem zares) sledila. Po drugi strani se Andrej Grum v tedniku *Demokracija* bolj objektivno osredotoča na poročanje o terorističnem napadu, ne opisuje družbenih procesov, poda le podatke o teroristični mreži Osame bin Ladna. Opis terorističnega napada je tudi v njegovem članku spektakelski, v celoti pa je članek spisan bolj objektivno kot članek iz časnika *Mladina*. Na koncu izrazi dvom, da bo ZDA uspela zajeti vse člene teroristične organizacije v povračilni vojni, če bo v slednjo sploh vstopila.

V časnikih *Mladina* in *Demokracija*, ki zavzemata opozicijski medijski poziciji, je bila opazna različna stopnja subjektivnega opisovanja in vpogleda v širši družbeni kontekst. Na družbeni kontekst opozarjajo tudi novinarji v dnevniku *Delo*, ki terorističnega napada ne enačijo z začetkom vojne. Ko pa novinarji v časnikih *Delo* in *Mladina* napad poistovetijo z dejanjem vojne, je v diskurzu opazen cinizem, ali pa na tej točki le povzemajo besede ameriškega predsednika Georga W. Busha.

Po drugi strani se v odzivu (svetovnih in slovenskih) medijev na teroristični napad v Parizu 7. 1. 2015 kaže fenomen, ki ga francoski filozof Badiou imenuje »patos bližine«. Bližina vojn, smrti, zločinov navda Zahodnega (v tem primeru evropskega) človeka z »dvoumnim drhtenjem« – z vmesnim občutjem med strahom in užitkom, ki ga vzbujajo »groza in uničenje, vojna in cinizem« – ki so »končno tu, blizu nas«. (Badiou, 1996) Po napadu na eno

od metropol Evrope, katere del smo tudi mi ter ob begunski krizi, ki je pripeljala milijone prebežnikov vojne prav pred naša vrata, se objektivno poročanje o dogodkih konča.

V slovenskih časnikih *Demokracija* in *Mladina* je opazen razkol - časnika za probleme kot so zagatno stanje evropske politike in medijev, grožnja terorizma, varnostna kriza, begunska kriza ter nadzor, navajata popolnoma različne vzroke. Na eni strani novinarja Janko Lorenci in Marcel Štefančič jr. v tedniku *Mladina* kritizirata neoliberalizem, kapitalizem, korupcijo, povečevanje represije in nadzora ter s tem izgubo svobode, finančne trge, zapiranje meja, islamofobijo in vzpon ksenofobnih, rasističnih gibanj ter skrajno desnih populističnih političnih strank. Na drugi strani pa Metod Berlec in Bogdan Sajovic v tedniku *Demokracija* kritizirata mehko evropsko koalicijo, islamsko kulturo, retoriko politične korektnosti, nezadostno omogočanje varnosti, množične migracije ter diskurz »skrajne levice« v politiki in medijih.

Podobno kot leta 2001 pa je v primeru medijev, ki predstavljajo »levico«, v tem primeru tednik *Mladina*, zaznati veliko navezovanja na širši družbeni kontekst ter svetovno dogajanje, ki je bilo posredno ali neposredno povezano s terorističnim napadom na Charlie Hebdo. Po drugi strani je v primeru medijev, ki predstavljajo »desnico«, v tem primeru tednik *Demokracija*, še vedno zaznati pomanjkanje družbenega konteksta, iz katerega izhaja islamski terorizem. V dnevniku *Delo* je, z izjemo subjektivnega poklona francoskim novinarjem s strani odgovorne urednice Mateje Babič Stermecki zaznati objektivni in kritični novinarski jezik, ki prav tako kot časnik *Mladina*, opozarja na pomembnost poznavanja in priznavanja širokega družbenega konteksta, v katerega so umeščene tragedije terorističnih napadov. Primer kritičnega novinarstva je vojni novinar Boštjan Videmšek, ki piše za *Sobotno prilogo Dela*.

V času pisanja diplomskega dela se zdi, da se je bojna črta različnih političnih pozicij tudi v Evropi prestavila prav na področje diskurza. Glavna tema so teroristični napadi, z migracijami povezana varnostna kriza, begunska kriza in prihod »drugih«, okoli njih pa se odvija politični boj v obliki diskurza. Filozof Badiou opisuje različen odnos človeka do drugačnih. Ljudje naj bi do »drugega« zavzeli ali odklonili, sovraženi in izključujoč odnos ali pa pravo »turistično fascinacijo«, »kolonialno čudenje divjakom«, ki ga imenujemo (multi)kulturalizem. (Badiou, 1996) Na eni strani se v Evropi vse bolj razrašča ter dobiva politično legitimnost rasistični, ksenofobni, sovražni govor s strani skrajno desnih populističnih strank. Ravno zaradi populizma v svojem govoru ter strahu evropskega ljudstva pred »drugimi«, fašistični diskurz skrajne desnice cveti in dobiva vse večjo podporo volivcev. Po drugi strani evropska leвица

izgublja podporo, saj postaja vse bolj rigidna, ne uspe se (več) identificirati s preprostim človekom. Mastnak opozarja, da ima v ZDA politična desnica že skoraj popolno hegemonijo nad političnim jezikom, v zadnjih letih pa se je pod vplivom Amerike tudi v Evropi politično težišče premaknilo v desno. Ob vzponu ksenofobije in fašizma v Evropi izpostavi nujnost močne levice saj je trenutna evropska politična levica na kolenih: »Levica, ki se ne bo znala otresti neoliberalistične politične in ideološke hegemonije, ne bo mogla uspešno nastopiti proti fašizaciji evropskih družb.« (Mastnak v Inkret, 2016)

Obe politični poziciji skozi značilna diskurza interpretirata varnostno krizo, tako da reproducirata svojo ideologijo. Desna politična pozicija se s hujskaškim pristopom obrača proti beguncem, migrantom in evropski levici. Teroristične napade so leta 2001 v ZDA izkoristili za mobilizacijo »vojne proti terorju«, leta 2015 v Evropi pa za mobilizacijo rasističnih, oziroma »varnostnih« ukrepov proti migrantom, na drugi strani pa leva politična pozicija za vznik terorizma in begunske krize krivi globalne povzročitelje, na primer kapitalizem in neoliberalizem. Hkrati liberalni politični pristop v evropski politiki skuša ob varnostni krizi ostati zvest liberalnim vrednotam, čeprav morajo zaostri varnostne ukrepe, zato je v zagati. Mastnak poziva k nujnosti močne evropske levice prav v času krize: »Ob t. i. begunski krizi bi sodobna progresivna levica morala biti varuh političnega reda, zagovornik močne in avtoritativne javne oblasti oziroma države, v kateri bi bilo ljudstvo suveren.« (Mastnak v Inkret, 2016)

8. ZAKLJUČEK

»Kaj je sprejemljivo, do kam, kakšno vlogo igramo v kolektivnem zlu, kako se temu iztrgati?«

(Iztok Osojnik)

Živimo na prelomni točki, na kateri se vse združuje v začaran krog vojne in terorja, oblasti in nadzora. Kaj se lahko postavi po robu sili megakapitalizma, diktaturam, ki se predstavljajo kot demokracije, sili ameriškega neoimperializma, ki želi hegemonijo nad novim svetovnim redom, terorju, fundamentalizmom in uničujočemu ksenofobnemu diskurzu, ki vlada Zahodnemu svetu? Iztok Osojnik v uvodu v knjigo Noama Chomskega *Prevlada ali preživetje* zapiše odgovor, ki ga ponuja profesor Chomsky.

»V mislih ima svetovno javno mnenje, ki je po njegovem mnenju druga največja sila na svetu. Konec koncev so ljudje tisti, ki volijo svoje vlade. Politiki se tega dobro zavedajo, zato so pripravljeni storiti

vse, da bi popolnoma nadzorovali pretok informacij in medije, ki oblikujejo javno mnenje. Bitka za nadzor nad informacijami predstavlja eno od primarnih nalog vsake vlade, ki se je povzpela na oblast.« (Chomsky, 2005: 15-16)

Apelira na kritičnega človeka, umetnika, intelektualca, ko pravi, da je prišel čas: »da se ljudje, še posebej pa intelektualci spet zavejo, da bo potrebno svet ugledati v luči socialne nepravilnosti in nesprejemljivega prilaščanja sveta s strani manjšine posameznikov«. (prav tam, str. 16)

Živimo v svetu, v katerem je »potreba po metafori posivela kot obraz mrtveca«. (Osojnik, 2010) Ljudje v družbi nadzora, terorizma in skrajnih idej, bolj kot karkoli drugega potrebujemo kritično mišljenje, s tem pa povezan kritični diskurz, ki pripelje do resnice. Filozof Comte-Sponville piše o vrlini poguma, ki se izkazuje tudi v pogumu misliti resnico.

»Vsak razum je univerzalen; vsak pogum edinstven. Vsak razum je brezimen; vsak pogum oseben. Sicer pa je to razlog, zakaj je včasih za mišljenje potreben pogum, kot je potreben za trpljenje ali boj: ker nihče ne more misliti namesto nas – niti trpeti namesto nas niti se bojevati namesto nas – in ker razum za to ne zadostuje, ker resnica za to ne zadostuje, ker je treba v sebi preseči še vse, kar trepeti ali se upira, vse, kar bi imelo raje pomirjajoče slepilo ali udobno laž. Iz tega izhaja, kar imenujemo intelektualni pogum, to pa je zavračanje tega, da bi v mišljenju popustili strahu: zavračanje tega, da bi se podredili čemurkoli drugemu kot resnici, ki je nič ne prestraši, tudi če bi bila strah zbujujoča.« (Comte-Sponville 2002: 71)

POVZETEK

Diplomska naloga se osredotoča na posledice s področja diskurza v primeru dveh terorističnih napadov, in sicer napada na newyorški WTC in Pentagon 11. 9. 2001 v ZDA ter napada na uredništvo pariškega satiričnega časopisa Charlie Hebdo 7. 1. 2015 v Franciji. V diplomski nalogi sem poskušala izpostaviti podobnosti in razlike v diskurzu vladajoče politike in njene opozicije v primeru držav, ki so bile tarča terorističnih napadov ter odzivu reprezentativnih slovenskih medijev, časnikov *Mladina* in *Demokracija*, ki zavzemata nasprotni politični in ideološki poziciji ter nevtralnega časopisa *Delo*. Na način kvalitativnega pregleda primarnih in sekundarnih virov sem izvajala kritično analizo diskurza. Dotaknila sem se tudi neposrednih posledic terorističnih napadov, ki so se izkazale v ameriški »vojni proti terorju« ter odziva kritične publicistike, ki je svarila pred povračilno vojno.

Leta 2001 je bil v ZDA v času terorističnega napada predsednik George W. Bush, njegova administracija pa je predstavljala desno usmerjeno tradicionalistično politično sceno v ZDA. Politična usmerjenost se je izkazala v njegovem izrazito subjektivnem in patriotskem odzivu na napad. V nasprotju z njim se je leta 2015 v Parizu predsednik Francois Hollande, kot predstavnik socialdemokratske politične scene v francoski politiki na napad odzval veliko bolj objektivno. Za razliko od Busha ni pozival k maščevanju in povračilni vojni. Celotna ameriška politika se je združila v ustrahovalni kampanji, ki so jo pomagali širiti množični mediji, povračilna vojna pa je sledila že leta 2002, ko je ZDA napadla Afganistan. V »vojni proti terorju« se je na ravni diskurza izkazal fenomen evfemizmov oziroma olepšav. Za razliko od združene ameriške politike po terorističnem napadu, se je leta 2015 v politični srenji Evropske unije pokazal razkol; desno usmerjene stranke so podobno kot ZDA leta 2001 pozivale k boju proti terorizmu, mnogo politikov pa je na drugi strani pozivalo k solidarnosti in strpnosti. Ob terorističnih napadih, ki so se leta 2015 odvijali v Franciji, je leta 2015 Evropo dosegla tudi begunska kriza, ki je desni politični in medijski poziciji omogočila legitimizacijo rasističnega in ksenofobnega diskurza ter povezavo med terorizmom in begunsko krizo.

Podobnost v diskurzu reprezentativnih slovenskih medijev se je v odzivu na oba teroristična napada izkazala v obširnem sklicevanju na širši družbeni kontekst, ki ga je potrebno razumeti v primerih terorističnih napadov pri levem časniku *Mladina* in sredinskem časopisu *Delo*, na drugi strani pa je bilo tako leta 2001 kot leta 2015 opazno pomanjkanje iskanja vzrokov za napade pri desnem časniku *Demokracija*.

Tudi sicer se je ob terorističnima napadoma leta 2001 v ZDA in leta 2015 v Franciji pokazalo kar nekaj podobnosti. Zaradi neposrednih »povračilnih« nasilnih dejanj sta tako v ZDA kot v Evropi trpeli muslimanski skupnosti. V obeh primerih so se po terorističnih napadih začeli izvajati ozadenjski procesi v smislu pisanja protiterorističnih programov in zaostrovanja zakonov. Teroristični napadi so organom represije omogočili povečevanje nadzora in ukinjanje mnogih svoboščin, ki so jih uvajali pod pretvezo varnostne krize. Na drugi strani pa kritična publicistika ter kritično javno mnenje, ki svarita pred nadzorom in vojno nista usahnili.

VIRI IN LITERATURA

Literatura:

- Ali, Tariq. 2002. *Spopad fundamentalizmov. Križarstvo, džihad in modernost*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Badiou, Alain. 1996. *Etika: razprava o zavesti o Zlu*. Ljubljana: Problemi.
- Bauman, Zygmunt. 2002. *Tekoča moderna*. Ljubljana: /*cf.
- Beznec, Barbara (ur.). 2010. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo: Osvobajanje Iraka. Ljubljana: Študentska založba.
- Bunič, Nataša. 2005. Vpliv protiterorističnih ukrepov na človekove pravice. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Chomsky, Noam. 2005. *Prevlada ali preživetje*. Ljubljana: Sanje.
- Chomsky, Noam. 2005. *911 – Enajsti september*. Ljubljana: Sanje.
- Chomsky, Noam. 2005. *Profit pred ljudmi: neoliberalizem in globalna ureditev*. Ljubljana: Sanje.
- Comte-Sponville Andre. 2002. *Mala razprava o velikih vrlinah*. Ljubljana: Vale-Novak.
- Department of justice website. *The USA Patriot act: preserving life and liberty*. Dostopno preko: <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm>, datum dostopa: 20. 6. 2016.
- Kurnik, Andrej. 2005. *Biopolitika – novi družbeni boji na horizontu*. Ljubljana: Sophia.
- Mastnak, Tomaž. 2015. *Liberalizem, fašizem, neoliberalizem*. Ljubljana: /*cf.
- Osojnik, Iztok. 2010. *Izbrisano mesto*. Ljubljana: Aleph.
- Pašić, Ahmed. 2006. *Islam in moderni zahod: integracija islamskih skupnosti v moderne zahodne družbe*. Kranj: Gorenjski glas.
- Ruthven, Malise. 2010. *Fundamentalizem. Zelo kratek uvod*. Ljubljana: založba Krtina.
- SNB, *geslo bušizem*. Dostopno preko: <http://bos.zrc-sazu.si/c/SNB/neva.exe?name=snb&expression=bu%C5%A1izem&hs=1>, datum dostopa: 20. 6. 2016
- SSKJ, *geslo džihad*. Dostopno preko: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=d%C5%BEihad&hs=1, datum dostopa: 20. 6. 2016.
- Škamperle, Igor (ur.). 2007. *Poligrafi. Ženske in religija*. Ljubljana: Nova revija.

- Štefančič, Marcel, jr. 2001. *Busheva Amerika: od puča do vojne*. Ljubljana: UMco.
- Štefančič, Marcel, jr. 2004. *Busheva šifra: Irak in največja teorija zarote vseh časov*. Ljubljana: UMco.
- Štefančič, Marcel, jr. 2004. *Busheva legija: ljudje, ki so ugrabili svet*. Ljubljana: UMco.
- Velikonja, Mitja (ur.). 2015. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo: Rasizem: razrezani svet. Ljubljana: Beletrina.
- Verdonik, Darinka. *Prispevki kritične analize diskurza k proučevanju rabe jezika*. Dostopno preko: http://lektoriranje.net/clanki/prispevki_kriticne_analize_diskurza_k_proucevanju_rabe_jezika.html, datum dostopa: 20. 6. 2016.
- Videmšek, Boštjan. 2011. *Vojna terorja: deset let po 11. Septembru*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Videmšek, Boštjan. 2013. *Upor: arabska pomlad in evropska jesen*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Wikipedia. Death of Osama bin Laden. Dostopno preko: https://en.wikipedia.org/wiki/Death_of_Osama_bin_Laden, datum dostopa: 20. 6. 2016.
- Wikipedia. Execution of Saddam Husein. Dostopno preko: https://en.wikipedia.org/wiki/Execution_of_Saddam_Hussein, datum dostopa: 20. 6. 2016.
- Viri:**
- Babič Stermecki, Mateja. 2015. Črn dan za novinarstvo. *Delo*, 57 (6): 1.
- Berlec, Matej. 2015. Evropa na udaru polmeseca. *Demokracija*, 20 (3): 3.
- Bush W., George. 2001. 9/11 Adress to the nation. *American Rhetoric*. Dostopno preko: <http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911adresstothetation.htm>, datum dostopa: 20. 6. 2016.
- Grum, Andrej. 2001. Pekel z neba. *Demokracija*, 6 (38) :32-33.
- Inkret, Gregor. 2016. Levico je lahko dvakrat sram. *Pogledi*, 7 (5). Dostopno preko: <http://www.pogledi.si/ljudje/levico-je-lahko-dvakrat-sram>, datum dostopa: 20. 6. 2016.
- Kajtažović, Tamara. 2015. 12 mrtvih v napadu na francoski časopis. *Mladina*. Dostopno preko: <http://www.mladina.si/163341/12-mrtvih-v-napadu-na-francoski-casopis/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.
- Kajtažović, Tamara. 2015. Rekordno povpraševanje po novi številki Charlie Hebdo. *Mladina*. Dostopno preko: <http://www.mladina.si/163493/rekordno-povprasevanje-po-novi-stevilki-charlie-hebdo/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Kos, Jure in Lazar Jančič, Maja. (jk/mlj/np/spo/vr/mc/mc). 2015. Francijo pretresel krvav teroristični napad. *STA*. Dostopno preko: <https://www.sta.si/2090295/francijo-pretresel-krvav-teroristicni-napad?q=franc,pretresel,krvav,teroristi%C4%8D,napad>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Lorenci, Janko. 2015. Charlie. *Mladina* (3). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/163504/charlie/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Mlj/mc. 2015. Ogorčeni odzivi na teroristični napad v Parizu. *STA*. Dostopno preko: <https://www.sta.si/2090219/ogorceni-odzivi-na-teroristicni-napad-v-parizu?q=ogor%C4%8D,odziv,na,teroristi%C4%8D,napad,v,pariz>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Piber, Petra. 2015. Ne bombardirajte Sirije! *Mladina* (49). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/171236/ne-bombardirajte-sirije/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Podkrižnik, Mini. 2015. Streljanje v srce demokracije. *Delo*, 57 (6): 6.

Repovž, Grega. 2015. Ne v mojem imenu. *Mladina* (3). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/163497/ne-v-mojem-imenu/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Rp/jk. 2015. Varnostni svet ZN obsodil barbarski napad v Parizu. *STA*. Dostopno preko: <https://www.sta.si/2090296/varnostni-svet-zn-obsodil-barbarski-napad-v-parizu?q=varn,svet,zn,obsod,barbar,napad,v,pariz>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Sajovic, Bogdan. 2015. Trije dnevi terorizma v Parizu. *Demokracija*, 20 (3): 60-63.

Sever, Jani. 2001. Globalizacija nasilja. *Mladina* (37). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/92741/globalizacija-nasilja/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

STA. 2014. Obama: vojna v Afganistanu odgovorno zaključena. *Večer*. Dostopno preko: <http://www.vecer.com/clanek/201412296084295>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Štefančič, Marcel, jr. 2015. Vojna proti terorju 2.0. *Mladina* (4). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/163719/vojna-proti-terorju-2-0/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Štefančič, Marcel, jr. 2001. Jezdec apokalipse. *Mladina* (37). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/92350/jezdec-apokalipse/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Štefančič, Marcel, jr. 2015. Kako odpraviti teror. *Mladina* (48). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/171088/kako-odpraviti-teror/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Tom/spo. 2015. Hollande drami s talci označil za nacionalno tragedijo. *STA*. Dostopno preko: <https://www.sta.si/2091134/hollande-drampi-s-talci-oznacicil-za-nacionalno-tragedijo?q=hollan,dram,s,talc,ozna%C4%8D,za,nacion,traged,v,pariz>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Tomšič, Samo. 2015. Vzpon rasizma. *Mladina* (3). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/163547/vzpon-rasizma/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Videmšek, Boštjan. 2015. Velika (evropska) laž. *Delo (sobotna priloga)*. Dostopno preko: <http://www.delo.si/sobotna/velika-evropska-laz.html>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Vidmajer, Saša. 2015. V kontekstu. *Delo (sobotna priloga)*. Dostopno preko: <http://www.delo.si/sobotna/v-kontekstu.html>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

Zgonik, Staš. 2015. Francoska kontrarevolucija. *Mladina* (31). Dostopno preko: <http://www.mladina.si/168419/francoska-kontrarevolucija/>, datum dostopa: 20. 6. 2016.

IZJAVAO AVTORSTVU

diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a Ana Žunič,

z vpisno številko 18111160,

sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:

Primerjava diskurzov po terorističnih napadih na WTC in na Charlie Hebdo

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- sem diplomsko delo izdelal/-a samostojno pod mentorstvom (naziv, ime in priimek)

doc. dr. Gorazd Kovačič

in somentorstvom (naziv, ime in priimek)

- soglašam z javno objavo elektronske oblike diplomskega dela na spletnih straneh FF.

V Ljubljani, dne 23. 6. 2016 Podpis avtorja/-ice: _____